

Actieplan gewasbeschermingsmiddelen

Een actieplan gericht op het significant verminderen van de negatieve gevolgen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de provincie Noord-Brabant

De 80% versie

Provincie Noord- Brabant

Inhoudsopgave

Voorwoord

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

1.2 Doel

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 Nieuwe inspanningen van de provincie Noord-Brabant.

2.1 Hoofdlijnen Actieplan

2.2 Nieuwe acties

Bijlagen – Informatie en achtergronden

1. Begrippenlijst

2. Soorten gewasbeschermingsmiddelen, gebruik, ambities en bevoegdheden.

3. Jurisprudentie en voorzorgsbeginsel

4. Trends en ontwikkelingen

5. Arealen van de belangrijkste gewassen in Brabant en landelijke gegevens gewasbeschermingsmiddelen gebruik

6. Bestaande acties

7. Uitgebreide beschrijving rechtszaken en de gevolgen

Voorwoord

Samen naar een gezondere toekomst voor Brabant

Voor u ligt het *Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen*. Met dit plan willen we komen tot een duurzamere, effectievere en veiligere inzet van gewasbeschermingsmiddelen in Brabant.

In het [bestuursakkoord](#) namen we al op dat we het gebruik van natuurlijke of mechanische gewasbescherming stimuleren en daarmee bouwen we chemische gewasbescherming zo veel mogelijk af. Dat past naadloos in het beleidskader Landbouw en voedsel. We zetten ons in om duurzame vormen van landbouw te ondersteunen.

Als gedeputeerde ben ik trots op onze agrariërs. De Nederlandse land- en tuinbouw behoort tot de meest innovatieve ter wereld. Tegelijkertijd staan we voor grote uitdagingen: het verminderen van milieubelasting, het bevorderen van biodiversiteit en de waterkwaliteit, het waarborgen van voedselveiligheid én het beschermen van de gezondheid van mens en dier. Gewasbeschermingsmiddelen spelen hierin een cruciale, maar ook complexe rol.

Er zijn al flinke stappen gezet. De inzet op Integrated crop management (ICM), precisielandbouw en robotisering zijn daar mooie voorbeelden van. Maar we zijn er nog niet. Dit actieplan zet daarom in op het verder verminderen van de afhankelijkheid van chemische middelen en het stimuleren van veilige alternatieven.

Dit doen we op onze vertrouwde wijze: door samen te werken. Het maakt ons sterk. Samen met onze boeren, natuurorganisaties, gemeenten, waterschappen en andere belanghebbenden pakken we de grote uitdagingen de komende jaren op. Dit vergt niet alleen inzet, maar ook een open houding van alle betrokken partijen. Om samen het goede te behouden en tegelijk verduurzaming en vernieuwing te stimuleren.

Met dit plan zetten wij concrete stappen richting een toekomstbestendige landbouw, waarin gezondheid, ecologie en innovatie hand in hand gaan. Ik hoop dat dit actieplan niet alleen richting geeft aan beleidsmaatregelen, maar ook inspireert tot samenwerking, vernieuwing en bewustwording binnen de hele agrarische keten. Alleen samen kunnen we de noodzakelijke transitie realiseren.

Marc Oudenhoven

Gedeputeerde Agrarische Ontwikkeling en Bestuurlijke Samenwerking

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In Brabant werken we samen met gemeenten, waterschappen en andere partijen aan een gezonde leefomgeving. Dit doen we vanuit onze provinciale bevoegdheid langs diverse sporen, die samen bijdragen aan het realiseren van onze (wettelijke) doelen op het gebied van natuur, klimaat en water. Daarnaast streven we naar een duurzaam perspectief voor agrarische ondernemers, een vitaal landelijk gebied en een leefomgeving waarin gezondheid en welzijn centraal staan.

Een belangrijk aandachtspunt voor het realiseren van een gezonde leefomgeving, is het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. In verschillende domeinen, zoals natuur, water en gezondheid, signaleren we knelpunten die vragen om een gerichte aanpak.

Natuur

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen roept veel vragen op over de effecten op natuurgebieden. De zorgen nemen al geruime tijd toe en de aanwijzingen van negatieve gevolgen worden steeds sterker. Een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over lelieteelt bij N2000-gebieden bevestigt dat de impact op beschermde natuur niet vanzelfsprekend is uitgesloten. Er is onvoldoende inzicht in de effecten van (een combinatie) van middelen op natuurgebieden. Daarom zijn volgens de Afdeling de zorgen legitiem. In dat geval geldt op grond van het Europeesrechtelijke voorzorgsbeginsel in principe een vergunningplicht voor lelieteelt nabij N2000-gebieden. Daarvoor is de provincie het bevoegd gezag. Op dit moment ontbreekt het nog aan een geschikt beoordelingskader. Hoewel de uitspraak van de Afdeling betrekking heeft op lelieteelt, kan deze ook gevolgen hebben voor andere teelten waarin vergelijkbare gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast.

Water

De doelen van de Kaderrichtlijn Water voor grond- en oppervlaktewater worden nog lang niet overal gehaald, zowel voor (residuen van) gewasbeschermingsmiddelen als voor nutriënten. Ook de drinkwatervoorziening staat onder druk. Gewasbeschermingsmiddelen worden regelmatig aangetroffen in het ruwwater. Op twee drinkwaterwinlocaties is al extra zuivering nodig vanwege te hoge concentraties op onttrekkingsdiepte. Op meerdere locaties zijn gewasbeschermingsmiddelen in de waarnemingsputten aangetroffen in te hoge concentraties. Naast landbouw worden sommige van deze middelen (vooral herbiciden) ook gebruikt door overheden, bedrijven en burgers – bijvoorbeeld op verhardingen of in tuinen.

Gezondheid

Er zijn aanwijzingen dat blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen gezondheidsrisico's kan opleveren voor omwonenden. Het causale verband is vaak moeilijk aan te tonen, maar zorgen van omwonenden en oproepen van artsen en patiëntengroepen om actie te ondernemen nemen toe. Zij pleiten onder andere voor betere beoordeling van middelen o.a. in combinatiegebruik, voor het verbieden van risicovolle teelten en voor het instellen van spuitvrije zones. Met name de bollenteelt ligt onder een vergrootglas vanwege het intensieve middelengebruik en omdat het siergewassen zijn (en geen voedselgewassen). Sommige gewasbeschermingsmiddelen bevatten Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) of potentiële ZZS, zoals PFAS (poly- en perfluoralkylstoffen).

Beschikbaarheid van gewasbeschermingsmiddelen

Boeren en tuinders ondervinden tegelijkertijd steeds meer uitdagingen op het gebied van gewasbescherming. De uitfasering van middelen verloopt sneller dan de beschikbaarheid van effectieve alternatieve middelen. Klimaatverandering en verlies aan biodiversiteit maken het bovendien moeilijker om bepaalde ziekten en plagen onder controle te krijgen. Zo kende 2024 een extreem hoge schimmeldruk vanwege de vele neerslag wat leidde tot schimmelproblemen in diverse teelten. Bij een beperkter middelenpakket bestaat onder dergelijke omstandigheden ook een risico op het doorbreken van door kruising ingebrachte schimmelresistentie, bv bij phytophthora in aardappelen.

De markt voor producten die zijn geteeld zonder gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen – zoals biologische producten – is nog relatief klein. Van het landbouwooppervlakte in Brabant is in 2024 3% gecertificeerd biologisch, waarvan het grootste deel grasland. Hoewel er groei zichtbaar is, blijft die mede afhankelijk van afzetmogelijkheden, waarbij de markt voor biologisch slechts langzaam toeneemt. Aan de andere kant zorgen keurmerken zoals On the way to planet proof en Beter voor Natuur en Boer ook voor vermindering van milieubelasting en duurzamere teelten.

Aanleiding Actieplan GBM

Vanwege al deze ontwikkelingen heeft GS op 20 september 2024, bij de behandeling van de Concept-Uitvoeringsagenda Landbouw & Voedsel, aan uw Staten toegezegd om met een Actieplan Gewasbescherming te komen, om de rol en mogelijkheden van de provincie Noord-Brabant op dit onderwerp duidelijk te krijgen en hierin keuzes te maken. Aansluitend is op 1 november 2024 in de vergadering van Provinciale Staten, gekoppeld aan de Begrotingsbehandeling, een motie ingediend “Actieplan bestrijdingsmiddelen” M141a, waarin GS wordt opgedragen te onderzoeken of intensieve teelten/middelen die daarin gebruikt worden verboden kunnen worden nabij woonwijken, natuurgebieden, zwemwater en grondwaterwingebieden. Met het opstellen van dit actieplan is beoogd op basis van onze provinciale bevoegdheid aan deze motie invulling te geven. Dit voorliggend Actieplan beoogt een evenwicht te vinden tussen de noodzaak van gewasbescherming voor de productie van landbouwgewassen en de bescherming van de natuur, (drink)waterkwaliteit, milieu en volksgezondheid. Het Actieplan sluit aan bij de bestaande beleidskaders zoals:

- Landbouw & Voedsel 2030
- Natuur 2030
- Milieu 2030
- Gezondheid 2021-2030
- Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027 (en het Addendum RWP).
- Strategienota KRW-impuls Brabant

Verder sluit het aan bij de Aanpak Landelijk Gebied en het vrijwillig programma Overgangsgebieden.

Ook het Bestuursakkoord 2023-2027 ‘Samen maken we Brabant!’ benadrukt de noodzaak van reductie van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen, met name het stimuleren van het gebruik van natuurlijke of mechanische gewasbescherming om zo de chemische gewasbescherming zo veel mogelijk af te bouwen.

Afbakening

In dit actieplan richten we ons –om reden van focus- op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de land- en tuinbouw. Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen door andere partijen – zoals particulieren, terreinbeheerders, gemeenten en bedrijven – valt buiten de scope van dit actieplan. Maar bewustwording en gedragsverandering blijven ook bij deze groepen wel van belang. Ook het gebruik van biociden (met vergelijkbare werkzame stoffen als (verboden) gewasbeschermingsmiddelen), bijvoorbeeld in vlooienbanden of in verf, valt buiten de scope van dit plan.

1.2 Doel Actieplan

Met dit actieplan wil de provincie Noord-Brabant bijdragen aan een toekomstbestendige land- en tuinbouw die past binnen de brede maatschappelijke opgaven op het gebied van milieu, gezondheid, water en natuur, met als achterliggend doel om verdere schade aan deze aspecten te voorkomen. Het plan biedt een overzicht van de stimulerende en regulerende maatregelen die de provincie (aanvullend) wil nemen om het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen. Hierbij leggen we extra nadruk op een aantal prioritaire gebieden die gevoelig zijn voor de negatieve effecten van gewasbeschermingsmiddelen: grondwaterbeschermingsgebieden, overgangsgebieden rond N-2000-gebieden, beekdalen en gebieden met af- en uitspoelingsgevoelige gronden en willen we tegelijkertijd een basisniveau creëren dat overal geldt.

Het actieplan bundelt in bijlage 6 de huidige provinciale activiteiten en in hoofdstuk 2 de beleidsvoornemens op het gebied van gewasbescherming en werkt deze – waar mogelijk – verder uit. Daarnaast zet de provincie ook in op aanvullende maatregelen om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen verder te reduceren. Voor het reduceren van gewasbeschermingsmiddelen zetten we als provincie een breed scala aan instrumenten in: beleidsmatige instrumenten (zoals de Aanpak Landelijk Gebied), financiële instrumenten (zoals subsidies), ruimtelijk- en grondinstrumentarium (zoals sturen op duurzaam grondgebruik via de omgevingsverordening), juridische instrumenten (zoals vergunningverlening), samenwerkingsinstrumenten en kennisontwikkeling.

Het doel van het Actieplan is om te komen tot een significante vermindering van de negatieve gevolgen van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen. De uitdaging hierbij is dat er geen volledig onderbouwd beeld bestaat van het gebruik op Brabantse schaal en van de huidige negatieve effecten. Daardoor is het lastig vast te stellen wanneer sprake is van een significante afname.

Het Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen gaat in op vijf hoofdlijnen, die in hoofdstuk 2 en bijlage 6 verder uitgewerkt worden in respectievelijk nieuwe en lopende activiteiten:

1. Beter in beeld brengen wat het huidig gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen is, en wat op gebiedsniveau de negatieve gevolgen zijn van het gebruik. Dit draagt bij aan het verbeteren van de aangrijpingspunten van onze beleidsmaatregelen.
2. Sturen op duurzaam grondgebruik in overgangsgebieden rondom Natura2000 en in grondwaterbeschermingsgebieden door middel van regulerende en stimulerende maatregelen. In de uit- en afspoelingsgevoelige gebieden, waaronder de beekdalen, zetten we in op stimulerende maatregelen.

3. Proactief samenwerken met gemeenten aan het verminderen van gezondheidsrisico's nabij kwetsbare gebieden/functionies zoals woonwijken, speeltuinen en zorgvoorzieningen.
4. Extra inzet op verduurzaming in gebieden met ruimte voor hoogproductieve, duurzame landbouw.
5. Duurzamer agrarisch grondgebruik van provinciale pachtgronden.

CONCEPT

1.3 Leeswijzer

Dit concept-Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen bestaat uit 2 delen.

Het eerste deel wordt gevormd door deze inleiding en hoofdstuk 2.

Hoofdstuk 2 geeft weer welke nieuwe inspanningen de provincie Noord-Brabant gaat uitvoeren om de negatieve gevolgen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen.

Het tweede gedeelte bestaat uit een achttal bijlagen.

De bijlagen geven de benodigde achtergrond bij het Actieplan:

Bijlage 1 is een begrippenlijst

Bijlage 2 gaat in op soorten gewasbeschermingsmiddelen, gebruik, ambities en bevoegdheden

Bijlage 3 gaat in op de jurisprudentie en het voorzorgsbeginsel

Bijlage 4 geeft inzicht in trends en ontwikkelingen met invloed op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Bijlage 5 geeft de belangrijkste gewasarealen in Brabant en landelijke gegevens over gewasbeschermingsmiddelengebruik

Bijlage 6 geeft de bestaande inspanningen van de provincie op dit onderwerp weer

Bijlage 7 geeft een uitgebreidere beschrijving van rechtszaken en de gevolgen

2 Hoofdpijnen Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen

Voor de regulerende acties in het kader van het sturen op grondgebruik (grondwaterbeschermingsgebieden en overgangsgebieden) geldt dat in dit actieplan in dit hoofdstuk alleen de hoofdpijnen zijn beschreven. Deze nieuwe acties worden later dit jaar separaat uitgewerkt bij de uitwerking van de KRW-Impuls en het programma Overgangsgebieden.

Nieuwe en lopende acties voor de hoofdpijnen zijn verder uitgewerkt/toegelicht in dit hoofdstuk 2 en bijlage 6.

2.1. Hoofdpijn 1: Beter in beeld brengen wat het huidig gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen is en wat de negatieve gevolgen zijn van het gebruik. Dit draagt bij aan het verbeteren van de aangrijpingspunten van onze beleidsmaatregelen.

Het huidige beeld voor wat betreft het gebruik van (chemische) gewasbeschermingsmiddelen is op landelijk niveau beschikbaar, maar op provincieniveau is dat slechts fragmentarisch. Ook het beeld van de negatieve gevolgen op gebiedsniveau is niet volledig. Wat dit laatste aspect betreft is het van belang te realiseren dat er waarschijnlijk nooit een geheel volledig beeld zal zijn.

Overigens en voor alle duidelijkheid: de gevolgen van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen zijn niet alleen negatief: ze maken integraal onderdeel uit van de gereedschapskist van de boer, teler en tuinder om de gezondheid van de gewassen en opbrengst overeind te houden.

Doordat het gebruik en de gevolgen onvoldoende duidelijk zijn, wordt het formuleren van een heldere doelstelling en aanvullend beleid bemoeilijkt.

In paragraaf 2.6 is een aantal acties geformuleerd om een beter inzicht te krijgen in het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen en de invloed op milieu, water, natuur (biodiversiteit) en humane gezondheid.

2.2 Hoofdlijn 2: Sturen op duurzaam grondgebruik in overgangsgebieden rondom Natura2000-gebieden en in grondwaterbeschermingsgebieden door middel van regulerende en stimulerende maatregelen. In de uit- en afspoelingsgevoelige gebieden, waaronder de beekdalen, zetten we in op stimulerende maatregelen.

In de statenmededeling 'Sturen op duurzaam grondgebruik' [Statenmededeling sturen op duurzaam grondgebruik](#) en de [Statenmededeling over de KRW-impuls](#) is eerder aangegeven dat de provincie Noord-Brabant het voornemen heeft (regulerend) te sturen, onder andere op (de effecten van) het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen. In de statenmededeling is aangegeven dat dit betrekking zal hebben op de grondwaterbeschermingsgebieden en de Overgangsgebieden.

2.2a Sturen op duurzaam grondgebruik in grondwaterbeschermingsgebieden

Sturen op emissiereductie van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten in grondwaterbeschermingsgebieden is één van de zeven provinciale kernmaatregelen van de KRW-Impuls Brabant.

De provincie werkt in samenwerking met stakeholders de mogelijkheden uit voor gerichte stimulerende en verplichtende sturing op duurzaam grondgebruik in grondwaterbeschermingsgebieden. Implementatie van een gemaakte keuze leggen we vast via een aanpassing van de provinciale Omgevingsverordening. Daarbij hebben we aandacht voor zowel effectiviteit en proportionaliteit, als ook voor de financiële en juridische implicaties.

De stimulerende maatregelen zijn nadrukkelijk bedoeld om de transitie naar duurzaam grondgebruik in grondwaterbeschermingsgebieden te ondersteunen. Het is daarom belangrijk dat de stimulerende maatregelen aansluiten op de regulerende maatregelen.

Op dit moment worden verschillende maatregelen onderzocht in relatie tot gewasbeschermingsmiddelen; verplichtend (regulerend):

- verbod op of beperking van gebruik van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen of stofgroepen;
- waar en zodra mogelijk (borging, toezicht, handhaving etc.) doelsturing voor gewasbeschermingsmiddelen.
- alleen biologische landbouw toestaan door verplichte biologische certificering;
- Onderzoek naar mogelijke aanvullingen op regels mbt spuitvrije zone langs oppervlaktewater
- Stimulerend (educatie, sociale druk, economische prikkels, tools)
- Gebruik van precisietoepassing van gewasbeschermingsmiddelen
- Gebruik van hoog resistente gewasrassen
- Gebruik van alternatieve, laagrisico gewasbeschermingsmiddelen

2.2b Sturen op duurzaam grondgebruik in Overgangsgebieden

Om de doelstellingen voor Natura2000-gebieden te halen zijn extra maatregelen nodig om de natuur te herstellen. Dit is ook van belang om te zorgen dat we Brabant openhouden voor

maatschappelijke en economische ontwikkelingen. De provincie heeft het beleidsvoornemen om in te zetten op overgangsgebieden rondom overbelaste Natura2000-gebieden, omdat dit bijdraagt aan geborgd natuurherstel. Met de ontwikkeling van een overgangsgebieden zetten we een extra stap, parallel aan en in wisselwerking met onze Gebiedsgerichte Groenblauwe aanpak (GGA).

In het programma overgangsgebieden werken we beleid uit over hoe we steviger gaan sturen op duurzaam grondgebruik en het herstel van het watersysteem in overgangsgebieden, om zo de negatieve effecten vanuit de omgeving op de overbelaste Natura2000-gebieden te verminderen. Landbouw blijft mogelijk in deze zone. De maatregelen in overgangsgebieden vertalen we naar een voorstel voor aanpassing van de Omgevingsverordening. Daarbij gaan we uit van generieke regels (voor alle gebieden gelijk) en onderzoeken hoe maatwerk mogelijk is, onder andere voor uitgewerkte (deel)gebiedsplannen in de GGA-gebieden.

Voor de begrenzing van overgangsgebieden maken we gebruik van een bestaande zone in de omgevingsverordening, de attentiezone waterhuishouding rond Natura2000-gebieden. Deze zone ligt al grotendeels rondom de overbelaste Natura2000-gebieden. We passen de omvang van deze zone mogelijk aan (begrenzing) en verzwaren het bestaande regime van deze zone op in ieder geval drie punten:

- het beperken van emissies van nutriënten
- het beperken van emissies van gewasbeschermingsmiddelen.
- het accepteren van het voor natuur benodigde waterpeil (de gebiedspeilen worden uitgewerkt door het waterschap in samenwerking met de partners in het GGA-gebied)

Voor emissiereductie van gewasbeschermingsmiddelen (en nutriënten) onderzoeken we mogelijke maatregelen, zoals een verbod op of beperking van gebruik van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen of stofgroepen, sturen op (innovatieve) aanwendingstechnieken, alleen biologische landbouw toestaan, alleen blijvend grasland toestaan of via sturen op KPI's of doelen.

De maatregelen zullen niet meteen na besluitvorming in werking treden, maar pas na een aantal jaren. In deze transitieperiode gaan we eigenaren en grondgebruikers ondersteunen om de benodigde ontwikkeling te maken. Aanpassing van het grondgebruik kan (grote) financiële consequenties hebben voor de eigenaren en gebruikers. Door de inzet van financieel- en grondinstrumentarium – via onder andere de GGA-gebiedsprocessen - moet er perspectief blijven voor de landbouw in de overgangsgebieden. Daarbij geldt dat de ambities voor overgangsgebieden in verhouding moet staan tot middelen die de provincie Noord-Brabant ter beschikking heeft en krijgt voor het ontwikkelen ervan. Hiervoor is de provincie grotendeels afhankelijk van ontwikkelingen op Rijksniveau. Dit betekent concreet dat de inzet op overgangsgebieden minder zal zijn, als er onvoldoende middelen zijn om de kosten hiervan te dekken.

Ook het Rijk geeft aan te willen werken met zones rondom Natura 2000-gebieden, in eerste instantie rondom de Veluwe en de Peel. Hoe deze zones ingericht worden en hoe dit eventueel overlapt/samen gaat met de Brabantse aanpak is op dit moment nog niet duidelijk. Zodra er meer duidelijkheid is over de aanpak van het Rijk, zullen we onze aanpak hierop afstemmen.

De vaststelling van het ontwerpprogramma overgangsgebieden is voorzien in Q4 2025, mede afhankelijk van de ontwikkelingen van het Rijk. Na een periode van ter inzagelegging zal het definitieve programma naar verwachting in Q1 2026 worden vastgesteld, met gelijktijdig een voorstel voor aanpassing van de Omgevingsverordening.

We zijn bezig met de actualisatie van de Natura2000-beheerplannen. Er is gestart met de eerste 5 gebieden. Het onderwerp gewasbeschermingsmiddelen zal daarbij ook nader bekeken worden. Uit de uitspraak van de RvS over de lelieteelt is gebleken dat significante negatieve effecten niet zijn uit te sluiten en dat er nader onderzoek noodzakelijk is. Hierbij is ook een relatie met het programma voor de Overgangsgebieden. Dit zal in samenhang nader bekeken worden.

Besluitvorming over geactualiseerde beheerplannen (door GS) vindt plaats bij de vaststelling van de individuele programma's van de Natura2000-gebieden.

Aan de lijst van onderzoeken bij de Natuur-Doel-Analyses (NDA's) is het onderzoek naar de effecten van (resten en combinaties van) gewasbeschermingsmiddelen toegevoegd.

2.2c Sturen op duurzaam grondgebruik (stimulerend) bij uit- en afspoelingsgevoelige gebieden en risicolocaties

Het terugdringen van emissies van gewasbeschermingsmiddelen is essentieel voor het behalen van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en voor de bescherming van Natura 2000-gebieden. Uit- en afspoelingsgevoelige gronden (zoals zandgronden, beekdalen, hellingen) verdienen daarbij bijzondere aandacht, omdat het risico op verontreiniging van grond- en oppervlaktewater in deze gebieden aanzienlijk groter is dan elders.

We ontwikkelen daarom een kaart die inzicht biedt in de gebieden met een verhoogd risico op af- en uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten. Voor deze gebieden verkent de provincie samen met betrokken partijen de mogelijkheden voor gerichte maatregelen. Kansrijke maatregelen voor de reductie van gewasbeschermingsmiddelen staan in dit actieplan beschreven. De exacte invulling van maatregelen in de uit- en afspoelingsgevoelige gebieden zal in de komende periode worden uitgewerkt, met oog voor effectiviteit, uitvoerbaarheid, beschikbare middelen en draagvlak.

Daarnaast wordt ook gekeken naar andere risicolocaties waar het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen een negatieve impact kan hebben op de gezondheid, waterkwaliteit of natuur. Deze locaties hoeven niet per se samen te vallen met uit- of afspoelingsgevoelige gronden, maar kunnen op basis van lokale omstandigheden en gebruikspatronen wél verhoogd risico vormen. Ook voor deze gebieden worden passende maatregelen onderzocht.

2.3 Hoofdlijn 3: Proactief samenwerken met gemeenten aan het verminderen van gezondheidsrisico's nabij kwetsbare gebieden/functies zoals woonwijken, speeltuinen en zorgvoorzieningen.

Op grond van de Omgevingswet wordt de uitoefening van taken en bevoegdheden in eerste instantie aan de gemeenten overgelaten, tenzij daarover andere regels zijn gesteld. De provincie is aan zet als dit nodig is met het oog op een provinciaal belang en dat belang niet op doelmatige en doeltreffende wijze door het gemeentebestuur kan worden behartigd (artikel 2.3 van de Omgevingswet).

Op grond van de Omgevingswet is de gemeente primair verantwoordelijk voor het gezondheidsbelang. Gezondheid is door het vastleggen van de doelstelling "drie gezonde levensjaren erbij" aangemerkt als provinciaal belang. We signaleren dat een aantal gemeenten het lastig vindt om met dit onderwerp aan de slag te gaan en daarvoor contact zoekt met de

provincie. Omdat er gezamenlijke belangen liggen, is het belangrijk om samen op te trekken en een meer proactieve samenwerking met gemeenten te zoeken.

Gezien de complexiteit van het onderwerp, de scope, de mogelijkheid van gemeentegrensoverschrijdende aspecten en het feit dat dit onderwerp in veel gemeenten speelt, willen wij gemeenten ondersteunen en een meer gelijke benadering van dit vraagstuk door gemeenten bevorderen. Daarom zullen wij een actieve(re) rol op ons nemen door kennisontwikkeling/-deling en door opties te verkennen voor het reguleren van chemische gewasbeschermingsmiddelen in relatie tot de gezondheid van de Brabantse burgers.

2.4 Hoofdlijn 4: Extra inzet op verduurzaming in gebieden met ruimte voor hoogproductieve, duurzame landbouw.

Buiten de overgangsgebieden, grondwaterbeschermingsgebieden, beekdalen en af- en uitspoelingsgevoelige gebieden en andere gebieden nabij kwetsbare functies, is ruimte voor hoogproductieve, duurzame landbouw. Dat wil niet zeggen dat erin deze gebieden geen extra maatregelen nodig zijn om doelen te behalen. De focus op de regulerende maatregelen liggen wel op de kwetsbare gebieden. In de overige gebieden worden stimulerende maatregelen getroffen om de landbouw daar te verduurzamen. Zo komt er meer inzet op Integrated Crop Management en wordt dit teeltsysteem verder gestimuleerd. Dat geldt ook voor biologische en natuurinclusieve landbouw. In paragraaf 2.6.4 en bijlage 6 wordt ingegaan op de acties die mede hiervoor nodig zijn. Het gaat om nieuwe activiteiten zowel als bestaande activiteiten.

2.5 Hoofdlijn 5: Duurzamer agrarisch grondgebruik van provinciale pachtgronden.

De provincie heeft grond in eigendom die kortdurend verpacht wordt aan bijvoorbeeld agrariërs. Sinds 2025 is voor een groot aantal clusters het pachtpakket gewijzigd naar Duurzame Pacht. Daarnaast zijn er regelingen voor het stimuleren van natuurinclusieve landbouw en grond voor graasdierhouderij. In bijlage 6 zijn deze beschreven. Recent hebben we in een Statenmededeling PS geïnformeerd over een stappenplan voor verdere [verduurzaming van pachtgronden](#).

2.6. Nieuwe activiteiten die leiden tot vermindering van gebruik en verspreiding van gewasbeschermingsmiddelen naar de omgeving.

Er zijn al veel bestaande activiteiten binnen de provincie die een relatie hebben met gewasbescherming irt effecten op water, bodem en (bodem)biodiversiteit.

Deze bestaande activiteiten zijn – uitgesplitst naar de 5 hoofdlijnen - opgenomen in bijlage 6 Om deze hoofdlijnen van het Actieplan te realiseren, wordt daarbij ingezet op meerdere nieuwe activiteiten. In dit hoofdstuk zijn nieuwe activiteiten en maatregelen opgenomen die nog niet zijn gestart.

2.6.1. Hoofdlijn 1: Beter in beeld brengen wat het huidige gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen is, en wat op gebiedsniveau de negatieve gevolgen zijn van het gebruik. Dit draagt bij aan het verbeteren van de aangrijpingspunten van onze beleidsmaatregelen.

1. Lobby-agenda richting Rijk

Wat gaan we doen?

De zorgen en uitdagingen rondom gewasbescherming spelen niet alleen in de provincie Noord-Brabant, maar in heel Nederland en ook in Europa. Het is daarom logisch om bepaalde onderdelen niet per provincie apart uit te werken, maar om dat op een hoger niveau aan te pakken. Daartoe zijn inmiddels in IPO-verband stappen gezet. Een voorbeeld hiervan is de elektronische registratie en monitoring van het gewasbeschermingsmiddelengebruik per bedrijf en dit op een centrale plaats bundelen. Gegevens blijven nu op het bedrijf, maar in de EU is in 2023 een Uitvoeringsverordening aangenomen die vereist dat alle professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen vanaf 1 januari 2026 hun gebruiksregister in elektronisch format bijhouden en centraal beschikbaar stellen. Hoe en wanneer dit in Nederland vorm gaat krijgen en wie er toegang krijgt tot deze informatie is nog niet duidelijk. Er zijn signalen dat het pas geruime tijd na 1-1-2026 geïmplementeerd zal worden. Als provincie is het van belang om toegang te krijgen (tot een deel van) deze info, omdat dit helpt bij het ontwikkelen van nieuw beleid en de effecten van bestaand beleid kan onderbouwen. Om dit belang te benadrukken is een lobby richting het Rijk nodig.

Ook op het gebied van andere zaken die eerder benoemd zijn, waar de provincie geen bevoegd gezag is, is het van belang een lobby richting het Rijk te starten. Dit betreft bijvoorbeeld het verbeteren van de Europese of landelijke beoordelingsprotocollen bij de toelating van middelen. Maar ook rondom het particulier gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en het gebruik van biociden door consumenten. Een bewustwordingscampagne is lastig op te zetten door één enkele provincie en zou landelijk opgepakt moeten worden.

Wie is trekker:

Provincie Noord-Brabant via het Interprovinciaal Overleg (IPO)

2. Ontwikkeling van een programma rondom registratie, monitoring en benchmarking

2.1 Wat gaan we doen?

a. We zullen in IPO-verband lobbyen voor een (verplichte) elektronische registratie en monitoring van het gewasbeschermingsmiddelengebruik per bedrijf en dit op een centrale plaats te laten bundelen. De gegevens blijven nu op het bedrijf. De behoefte is om deze informatie op gebiedsniveau en provinciaal te kunnen ontsluiten. In 2023 is door de Europese Commissie een Uitvoeringsverordening aangenomen die vereist dat alle professionele gebruikers van

gewasbeschermingsmiddelen vanaf 1 januari 2026 hun gebruiksregister in elektronisch format bijhouden en centraal beschikbaar stellen. Nederland blijft op dit moment nog achter bij de implementatie ervan.

b. Zodra monitoring van het werkelijke middelengebruik operationeel is, gaan we het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in Brabant analyseren. Zodat er Brabantbreed inzicht komt in de toegepaste middelen met daarbij de hoeveelheid, spreiding en de potentiële risico's voor bijvoorbeeld natuurdoelen en humane gezondheid. Hierbij willen we ook specifiek aandacht besteden aan gewasbeschermingsmiddelen met PFAS.

c. In aanvulling op het Brabantbrede inzicht: het is ook waardevol voor ondernemers om de eigen gebruiksgegevens te kunnen benchmarken. Door gegevens van dezelfde gewassen en/of in dezelfde regio in studieclubs of praktijknetwerken met elkaar te delen, kunnen zij met elkaar inzichten opdoen waar zij de maatschappelijke risico's van hun gewasbeschermingsstrategie kunnen beperken.

Wie is trekker:

Provincie Noord-Brabant via het Interprovinciaal Overleg (IPO)

2.2 Delen van meetgegevens

Wat gaan we doen?

Voor de verschillende overheden worden op regelmatige basis metingen verricht aan oppervlakte- en grondwaterkwaliteit. Bijvoorbeeld door het Landelijk Meetnet Gewasbeschermingsmiddelen Land- en Tuinbouw (op verzoek van Ministerie van I&W).

De gegevens die uit deze meetnetwerken komen, worden momenteel nauwelijks direct gedeeld met de betrokken agrariërs in het gebied. Dit is een gemiste kans. Agrariërs weten nu niet welke stoffen en in welke hoeveelheden deze teruggevonden worden. We willen ook deze gegevens gebiedsgericht analyseren, en onderzoeken welke relatie er kan zijn met uitgevoerde teelten. En vervolgens met de sector uitzoeken welke handelingsperspectieven er zijn in de teelt om significant schadelijke (milieu)effecten te verminderen. Deze kennis past goed in de systematiek van Integrated Crop Management (ICM), waarbij vermindering van middelen een belangrijk doel is. We willen een aanpak ontwikkelen met de sectororganisaties om ICM op een hoger plan te brengen

Een ander onderdeel wat dit zou kunnen versterken is het stimuleren van waterschappen om meer in de haarvaten van het waternetwerk te gaan meten bij risicoteelten, het opzetten van gebiedsprocessen en ook deze gegevens weer terug te koppelen aan de gebruikers.

Daarnaast onderzoeken we of deze meetgegevens in specifieke situaties gedeeld kunnen worden met omwonenden. Op grond van het verdrag van Aarhus zijn overheden immers verplicht milieu-informatie actief openbaar te maken.

Wie is trekker:

Provincie Noord-Brabant

3. Pilots leemten in kennis

3.a Analyse ongewenste gewasbeschermingsmiddelen

In het Beleidskader Milieu is bij vaststelling in 2022 opgenomen dat een aanpak ontwikkeld zal worden voor gewasbeschermingsmiddelen. Aangegeven is dat geanalyseerd wordt welke groepen gewasbeschermingsmiddelen voor welke toepassingen ongewenst zijn (bv.

toepassingen in omgevingen waar veel kinderen spelen of gewasbeschermingsmiddelen in weidevogelgebieden) en op basis daarvan een aanpak op te stellen, samen met partners, om ongewenste toepassingen terug te dringen. In de vigerende Uitvoeringsagenda Milieu 2023-2027 is dit, capacitaire en budgettaire beperkingen afwegend, niet meegenomen. Met voortschrijdend inzicht kan dit worden heroverwogen dan wel in volgende Uitvoeringsagenda Milieu 2028-2031 worden ingevuld.

3.b Nader onderzoek voorzorg en zorgplicht

Daarnaast is in het Beleidskader Milieu in algemene zin (dus niet specifiek voor gewasbeschermingsmiddelen) aangegeven dat we – als uitwerking van de kernwaarde “preventief en proactief” uit onze Omgevingsvisie - pilots zullen uitvoeren in situaties waarbij er zorgen zijn over de schadelijkheid van de activiteit of de stof en er nog leemten in kennis zijn over de daadwerkelijke schadelijkheid. Daarbij beseffen we dat een nulrisico zelden haalbaar is en maatregelen in verhouding moeten staan tot het potentieel risico en het gewenste beschermingsniveau. Daarbij benutten we de ervaringen die we opgedaan hebben met het toetsingskader voor endotoxinen, dat op basis van het voorzorgbeginsel is opgesteld en waarover jurisprudentie is. In de Uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027 zijn hiervoor twee actiepunten opgenomen:

- **Toepassen voorzorgbeginsel (2025-2027):** Wij zijn voornemens pilots te starten waarin we het voorzorgsbeginsel zo breed mogelijk willen toepassen. In afwachting van een verwacht regeringsstandpunt zal dit niet eerder dan in 2025 kunnen starten. De toepasbaarheid van het voorzorgsbeginsel (onder de omgevingswet) op meer thema's dan enkel ZZS vraagt nog om een nadere verkenning. Vooruitlopend is er 2024 onderzoek gedaan naar jurisprudentie en de (on)mogelijkheden van het terugvallen op het voorzorgsbeginsel en de zorgplicht bij vergunningverlening, toezicht en handhaving. Op basis van jurisprudentie, de pilots en de inzichten van de Omgevingsdiensten, bepalen we het vervolg. Uiteraard is daarna pas duidelijk wat de omgevingsdiensten daar inhoudelijk (bijv. juridisch kader) en financieel voor nodig hebben.
- **Onderzoek bedrijven en zorgplicht (2024-2026):** We geven uitvoering aan de aanbeveling van de Raad voor de Leefomgeving (hierna: RLI) in het rapport ‘Greep op gevaarlijke stoffen’ (2020) om onderzoek te doen naar de opties hoe bedrijven (onder provinciale bevoegdheid) een betere invulling kunnen en moeten geven aan hun zorgplicht om meer grip te krijgen op het gebruik, de verwerking en de emissie van ZZS. RLI geeft aan dat het Nederlands beleid voor zeer zorgwekkende stoffen een belangrijk instrument kan zijn om het handelen uit voorzorg te stimuleren. De constatering van de RLI dat de bedrijven hier nog niet op aangesproken zijn, nemen wij ter harte door juist wel toepassing te geven aan het voorzorgsbeginsel. Daarbij bekijken we ook of het mogelijk en wenselijk is – of juist niet – om voorschriften op te nemen in de vergunningen. Ook zal worden onderzocht in welke gevallen het voorzorgsbeginsel bij de verlening of de actualisering van vergunningen of het opstellen van omgevingsplannen kan worden toegepast. Op basis van de resultaten van het onderzoek bezien we hoe we bedrijven gaan stimuleren om een goede invulling te geven aan de zorgplicht en gaan we handhaven in situaties waarin de zorgplicht onvoldoende invulling krijgt. Dit alles in nauwe samenwerking met VTH en de Omgevingsdiensten.

3.c Bronnenanalyse en gebiedsprocessen in risicogebieden samen met de waterschappen. We gaan in risicogebieden onderzoeken welke teelten tot de meeste negatieve gevolgen leiden. Met de gegevens van het Landelijk Meetnet Gewasbeschermingsmiddelen onderzoeken we –in samenwerking met de waterschappen- de normoverschrijdingen in het oppervlaktewater. Deze gegevens gebruiken we om focus aan te brengen in de coachende aanpak.

3.d We gaan onderzoeken hoe we de registratie van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen kunnen koppelen aan belonen in het kader van doelsturing. Minder milieubelastingpunten is meer doelsturing.

3.e Onderzoek naar (resten en combinaties van) gewasbeschermingsmiddelen toevoegen aan de NDA's van Natura 2000-gebieden.

Uit recente onderzoeken en juridische uitspraken is gebleken dat niet uitgesloten kan worden dat het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen leidt tot nadelige gevolgen voor de natuur.

We gaan onderzoeken –samen met andere partijen- of en hoe de invloed van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen onderdeel kan uitmaken van de komende NDA's.

4. Gewasbescherming en Vergunningen, toezicht en handhaving (VTH)

Wat gaan we doen?

We gaan onderzoeken of er noodzaak is en mogelijkheden zijn voor verbetering van de samenwerking met andere handhavende instanties.

Er worden naar verwachting in Brabant de komende tijd meer handhavingsverzoeken ingediend over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen nabij N2000-gebieden naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State waarin zij oordeelde dat voor lelieteelt in dat geval waarschijnlijk een natuurvergunningplicht geldt. Aan de andere kant is niet uit te sluiten dat er op basis van de rechterlijke uitspraak een toename van vergunningaanvragen gaat ontstaan. Dit zal gevolgen hebben voor de werkzaamheden van de Omgevingsdiensten zowel bij beoordeling van vergunningaanvragen als bij toezicht en handhaving. Ook bij het mogelijk invoeren van regulerende maatregelen in grondwaterbeschermingsgebieden en overgangsgebieden zal de werklast voor Omgevingsdiensten toenemen. Voor toezicht en handhaving op het onderwerp gewasbescherming zijn op dit moment vooral de NWWA en waterschappen al actief. Vanwege deze verschillende ontwikkelingen willen we onderzoeken of er noodzaak is en mogelijkheden zijn om de samenwerking met andere handhavende instanties te verbeteren of werkwijzen aan te passen door bv gerichte keuzes te maken over sectorale of gebiedsgerichte controles.

Wie is trekker:

Provincie Noord-Brabant

2.6.2. Hoofdlijn 2: Sturen op duurzaam grondgebruik in overgangsgebieden rondom Natura2000-gebieden en in grondwaterbeschermingsgebieden door middel van regulerende en stimulerende maatregelen. In de uit- en afspoelingsgevoelige gebieden, waaronder de beekdalen, zetten we in op stimulerende maatregelen.

Regelgeving rondom grondwaterbeschermingsgebieden

Wat doen we

Drinkwater in Brabant wordt voornamelijk gewonnen uit grondwater. Grondwater is bacteriologisch betrouwbaar, de bodem beschermt het grondwater tegen verontreiniging en de bodem zorgt voor een natuurlijke zuivering. Om de plekken waar grondwater wordt gewonnen als bron voor drinkwater schoon te houden en te beschermen tegen verontreinigingen legt de provincie beschermingszones vast. Er zijn verschillende beschermingszones met eigen beschermingsregels om het grondwater voor drinkwaterproductie niet aan te tasten. Eén van de maatregelen in grondwaterbeschermingsgebieden is dat bepaalde chemische gewasbeschermingsmiddelen niet toegestaan zijn. Vanuit de KRW-Impuls worden extra maatregelen getroffen om de waterkwaliteit in grondwaterbeschermingsgebieden nog beter te borgen.

Trekker: Provincie Noord-Brabant

Voor overige stappen zie de tekst bij 2.2

2.6.3. Hoofdlijn 3: Proactief samenwerken met gemeenten aan het verminderen van gezondheidsrisico's nabij kwetsbare gebieden/functies zoals woonwijken, speeltuinen en zorgvoorzieningen.

Volksgezondheid i.s.m. gemeenten en GGD

a. Aanpak humane gezondheidsrisico's bij toepassing van gewasbeschermingsmiddelen met gemeenten

Zowel voor provincie als gemeenten is het van belang meer inzicht te krijgen in de emissie van gewasbeschermingsmiddelen in Brabant en maatregelen te formuleren om deze emissies te verminderen. Gelet op onze doelstelling op het gebied van gezondheid, de complexiteit en de omvang van het vraagstuk gaan wij de gemeenten hier actief bij ondersteunen. Hiervoor de volgende specifieke acties:

1. Organiseren provinciale samenwerkingsstructuur op het gebied van gewasbeschermingsmiddelen, te beginnen met gemeenten die hieraan mee willen doen.
2. In beeld brengen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in Brabant op basis van de registratie die vanaf 2026 verplicht wordt. Hierbij onder meer specifiek aandacht voor gewasbeschermingsmiddelen met PFAS.
3. Nagaan bij gemeenten welke behoeften zij hebben voor ondersteuning en op basis daarvan hiervoor nadere acties uitwerken.
4. Gezamenlijk met de Brabantse gemeenten nagaan welke instrumenten ingezet kunnen worden voor de beperking van gewasbeschermingsmiddelen en vervolgens deze uitwerken in bijvoorbeeld voorbeeld teksten voor omgevingsplannen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de handleiding van Natuur en Milieu en Urgenda (2024) en de brochure Nabuurschap van het Ministerie van LNV (2023)
5. Kennis delen over toepassing van het voorzorgbeginsel en hier evt. voorbeeldteksten voor ontwikkelen.
6. We monitoren na 2 jaar of onze eigen rol afdoende ingevuld is.

b. Kennisplatform Gewasbescherming instellen

Wat gaan we doen? Voor o.a. de overheden zijn er nog veel onduidelijkheden op het gebied van gewasbescherming. Het is daarom goed om een (landelijk) Kennisplatform Gewasbescherming op te zetten (naar voorbeeld van het Kennisplatform Veehouderij en Humane Gezondheid), waarin experts vanuit kennisinstellingen zoals bijvoorbeeld universiteiten, omgevingsdiensten, GGD's en RIVM objectieve duidelijkheid kunnen bieden bij vragen of zorgen vanuit de samenleving. Dit zou geen provinciaal platform moeten worden, maar vanwege de landelijke vraagstukken en verantwoordelijkheden, zou dit landelijk opgepakt moeten worden.

Trekker: Provincie Noord-Brabant agendeert dit actief in IPO verband en de geëigende landelijke gremia.

2.6.4. Hoofdpijn 4: Extra inzet op verduurzaming in gebieden met ruimte voor hoogproductieve, duurzame landbouw.

Ontwikkelstrategie voor doelsturing opzetten

Daarnaast is er nog de wens om van middelvoorschriften om te schakelen naar doelvoorschriften. Met de huidige inzet van middelen worden de voorgeschreven doelen op het gebied van bijvoorbeeld waterkwaliteit nog niet behaald. Door de inzet op doelvoorschriften is meer flexibiliteit en maatwerk mogelijk voor bedrijven om een bepaald doel te behalen, dit stimuleert maatwerk en innovaties, omdat bedrijven niet gebonden zijn aan voorgeschreven middelen. Zij krijgen meer verantwoordelijkheid om hun eigen methoden te kiezen en te implementeren, zolang ze de gestelde doelen bereiken. Dit kan leiden tot een meer dynamische en innovatieve sector, waarin bedrijven voortdurend zoeken naar verbeteringen en efficiëntere manieren om hun doelen te bereiken. Dit is alleen nog niet uitgewerkt in de praktijk en er zijn nog onduidelijkheden rondom de juridische borging, daarom is hiervoor een ontwikkelstrategie nodig. (je kunt ook belonen, dan heb je geen juridische borging nodig. Bijvoorbeeld pacht prijs laten afhangen van score milieubelastingpunten.

Wat gaan we doen?

Net zoals in de gehele landbouw, wordt ook voor gewasbeschermingsmiddelen ingezet op middelsturing om de doelen rondom bijvoorbeeld waterkwaliteit te behalen. Helaas worden ook daarmee de doelen niet behaald. Om telers meer perspectief en keuzes te bieden en om doelbereik via een andere route te behalen, zou het goed zijn om in te zetten op doelsturing. Dat wil zeggen een bepaald doel in een bepaald gebied voorschrijven, waaraan een teler zich moet houden. Hoe dat die teler dat invult, mag hij zelf bepalen, zolang het doel maar behaald wordt.

Er zijn al allerlei initiatieven en pilots die hiermee aan de slag zijn of willen. Bijvoorbeeld door actief in een gebied te registreren, monitoren en meten, of door te registreren en een bepaald doel voor gewasbescherming, milieubelastingpunten, vast te stellen, waaraan teler zich moeten houden. Deze concepten zouden landelijk ontwikkeld moeten worden, maar vaak beginnen ze in gebieden. Als provincie is het goed om deze ontwikkelingen te stimuleren om zo draagvlak te creëren voor een landelijk systeem voor doelsturing.

Opzetten van een breed programma rondom Integrated Crop Management

Wat gaan we doen:

We gaan onderzoeken of er bereidheid is bij sectororganisaties om -met name in de hoogproductieve, duurzame landbouwgebieden- een breed programma rondom Integrated Crop Management te ontwikkelen. De achtergrond hiervan is dat er veel meer kennis is ontwikkeld, dan er breed wordt toegepast. Hierin zou aanvullend onderzoek gedaan kunnen worden, maar ook demonstraties, veldproeven en studieclubs om zo de kennis over ICM bij alle agrariërs te verhogen en hen te stimuleren om aan de slag te gaan met meer weerbare teeltwijzen. Een dergelijk nieuw programma moet een meerwaarde hebben ten opzichte van de lopende programma's Schoon water en Bodem-Up.

Wie is trekker:

Provincie Noord-Brabant neemt het voortouw. Uitvoering moet door andere partijen plaatsvinden.

2.6.5. Hoofdlijn 5: Duurzamer agrarisch grondgebruik van provinciale pachtgronden

Vanaf 2026 zet de provincie een volgende stap. Alle ruilgronden (1.400 ha) worden in 2026 uitgegeven met een verbod op gebruik van kunstmest en chemische gewasbeschermingsmiddelen. De provincie geeft bij de uitgifte van deze pachtgronden in 2026 voorrang aan bedrijven met een duurzaamheidscertificaat voor het hele bedrijf.

Dat maakt dat de provincie met de beperkte hoeveelheid pachtgrond (1.400 ha ruilgrond) toch een veel grotere impact kan hebben. Zie ook de [Statenmededeling Stappenplan verdere verduurzaming pachtgronden](#)

Trekker: Provincie Noord-Brabant

Bijlagen

Bijlage 1. Begrippenlijst

Er zijn verschillende termen in omloop voor de producten die gebruikt worden om landbouwgewassen te beschermen tegen ziekten en plagen, zoals bestrijdingsmiddelen, pesticiden, landbouwgif en gewasbeschermingsmiddelen. In ons actieplan gebruiken wij de term gewasbeschermingsmiddelen omdat dit de term is die in overheidsdocumenten en wetgeving op Europees en nationaal niveau wordt gebruikt.

Op het gebied van gewasbeschermingsmiddelen is er veel ontwikkeling en innovatie met name op het gebied van beperking van milieubelasting en dat brengt nieuwe terminologie met zich mee. Een aantal van deze begrippen wordt hieronder toegelicht.

Pesticiden : term die de gewasbeschermingsmiddelen en toevoegings- of hulpstoffen evenals de biociden omvat

Chemisch synthetische pesticiden:

Dit zijn middelen die gemaakt zijn van chemische stoffen en in de industrie gesynthetiseerd worden, in tegenstelling tot natuurlijke pesticiden die uit planten of dieren afkomstig zijn.

Er wordt aangenomen dat natuurlijke pesticiden veiliger, gezonder of milieuvriendelijker zijn dan synthetische producten. Natuurlijke pesticiden zijn nog steeds giftige stoffen. Sommige natuurlijk verkregen pesticiden zijn dodelijker of brengen een hoger risico met zich mee dan synthetische alternatieven. Dit geldt niet voor de zgn. Groene middelen die van natuurlijke oorsprong zijn en een laag risico hebben.

Gewasbeschermingsmiddelen : dit zijn de producten zoals gedefinieerd in Verordening (EG) nr. 1107/2009 die hoofdzakelijk worden gebruikt voor de bescherming van planten en voor onkruidbestrijding. Zij omvatten fungiciden, insecticiden, herbiciden en groeiregulatoren

Gewasbeschermingsmiddelen bevatten één of meerdere werkzame stoffen.

Gewasbeschermingsmiddelen worden ook formuleringen genoemd omdat deze werkzame stoffen 'geformuleerd' worden met andere stoffen, co-formulanten of formuleringshulpstoffen genoemd.

- **Werkzame stoffen** zijn de actieve bestanddelen van gewasbeschermingsmiddelen. Ze zijn met andere woorden essentieel voor de werking tegen schadelijke organismen.
- **Formuleringshulpstoffen** worden toegevoegd om het gewasbeschermingsmiddel veilig en efficiënt te kunnen toepassen. Ze zorgen ook voor stabiliteit en een goede werking. Voorbeelden zijn het oplosmiddel (bv. water), antischuimmiddelen, uitvloeiërs en hechters.

Sommige ingrediënten hebben een specifieke en essentiële rol in de werking van het gewasbeschermingsmiddel. Voorbeelden zijn

- een *safener* (beschermstof) om het gewas te beschermen tegen eventuele schadelijke bijwerking en
- een synergist om de goede werking van de werkzame stof te verzekeren.

Biociden : dit zijn de producten zoals gedefinieerd in Verordening (EG) nr. 528/2012 die bestemd zijn om een schadelijk organisme te vernietigen, af te schrikken, onschadelijk te maken, de effecten ervan te voorkomen of het op andere wijze te bestrijden. Hieronder vindt men diverse producten terug zoals insectendodende middelen en knaagdierbestrijdingsmiddelen voor huishoudelijk of industrieel gebruik, houtbeschermingsproducten, ontsmettingsmiddelen

Onderverdeling gewasbeschermingsmiddelen

Basisstof

Een basisstof (basic substance) is een werkzame stof die:

- in de basis een verminderd risicoprofiel met zich meebrengt; en
- geen intrinsieke eigenschappen bezit om hormoonontregelende, neurotoxische of immunotoxische effecten te veroorzaken; en
- niet voornamelijk gebruikt wordt als gewasbeschermingsmiddel maar toch nuttig is als gewasbeschermingsmiddel, hetzij rechtstreeks, hetzij in een product dat bestaat uit de stof en een gewone verdunner; en
- niet op de markt wordt gebracht als een gewasbeschermingsmiddel.

Een werkzame stof die voldoet aan de EU eisen voor een voedingsmiddel wordt per definitie beschouwd als een basisstof. Basisstoffen mogen niet speciaal verkocht worden als gewasbeschermingsmiddel. Een teler mag dergelijke stoffen wel gebruiken voor gewasbeschermingstoepassingen. Daarbij kan gedacht worden aan producten zoals bier en melk die voor bepaalde doelen in de (biologische) landbouw gebruikt worden.

Laag-risico stoffen

Dit zijn werkzame stoffen waarvan uit de evaluatie blijkt dat zij een laag risico hebben. Voor de goedkeuring van deze stoffen geldt de normale beoordelingsprocedure. Of een stof een laag risicoprofiel heeft, blijkt uit het beoordelingsproces. Er is dus geen aparte aanvraag- dan wel beoordelingsprocedure voor laag-risico stoffen. Er is ook geen aparte aanvraagprocedure voor middelen op basis van deze werkzame stoffen, een 'normale' toelating voor deze middelen blijft vereist. De toelatingsperiode voor laag-risico stoffen is 15 jaar, terwijl regulier 10 jaar is. Daarbij streeft de overheid een makkelijker zonaal (verschillende Europese klimaatzones) toelatingsproces na.

Groene middelen

Definitie uit Green Deal “groene gewasbescherming”: Groene gewasbeschermingsmiddelen zijn laag-risico middelen van natuurlijke oorsprong zoals van planten, dieren, micro-organismen of bepaalde mineralen, of nagmaakte middelen die identiek zijn aan de natuurlijke stof en een laag risico hebben voor mens, dier, milieu en niet-doelwit organismen.

Microbiële middelen

In Verordening (EG) 1107/2009 artikel 3 staat sub 15 de volgende definitie: „micro-organismen”: een microbiologische eenheid, met inbegrip van schimmels en virussen, cellulair of niet-cellulair, die in staat is genetisch materiaal te vermeerderen of over te brengen;”. Er zijn verschillende middelen uit deze groep die in de (biologische) landbouw voor gewasbescherming mogen worden ingezet. staat sub 15 de volgende definitie: „micro-organismen”: een microbiologische eenheid, met inbegrip van schimmels en virussen, cellulair of niet-cellulair, die in staat is genetisch materiaal te vermeerderen of over te brengen;”. Er zijn verschillende middelen uit deze groep die in de (biologische) landbouw voor gewasbescherming mogen worden ingezet.

Overige producten

Plantweerbaarheidsmiddelen

Plantweerbaarheidsmiddelen hebben geen officiële definitie. Ze zijn alleen acceptabel (legaal) als ze niet onder de definitie van gewasbeschermingsmiddelen of meststoffen vallen. In de praktijk vallen dergelijke producten al snel onder de definitie van gewasbeschermingsmiddelen. Dat komt ook doordat die definitie uit gaat van het gebruik waarvoor het middel is bestemd. Die bestemming kan worden afgeleid uit alle documentatie. Soms is er heel zorgvuldig op het etiket geen gewasbeschermingsbestemming opgenomen, maar valt het toch onder een gewasbeschermingsmiddel, omdat uit de rest van de informatie rondom het product blijkt dat het in feite daarvoor bedoeld is.

Biostimulanten

Biostimulanten moeten het probleem van de onduidelijkheid tussen gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen oplossen. Deze middelen worden ook wel GNO - gewasbeschermingsmiddelen van natuurlijke oorsprong - en biorationals genoemd. In EU-kader wordt gewerkt aan een herziening van de Verordening (EG) meststoffen nr. 2003/2003. In het huidige EU-herzieningsvoorstel (let op: het is nog een voorstel!) is een definitie opgenomen:

"34. "biostimulant voor planten": een product dat de voedingsprocessen van een plant stimuleert onafhankelijk van het gehalte aan nutriënten van het product, met als enige doel een of meer van de volgende eigenschappen van de plant te verbeteren:

- a) de efficiëntie van het gebruik van nutriënten;
- b) de tolerantie voor abiotische stress;
- c) de kenmerken in verband met de kwaliteit van het gewas."

In deze situatie zal artikel 46 van de Verordening (EG) nr. 1107/2009 worden gewijzigd:

“...het beïnvloeden van de levensprocessen van planten, zoals het beïnvloeden van hun groei, voor zover het niet gaat om nutriënten of biostimulanten voor planten;"

Bijlage 2

2.1. Soorten gewasbeschermingsmiddelen

De EU Verordening Gewasbescherming 1107/2009 hanteert de volgende definitie voor een gewasbeschermingsmiddel:

‘Middelen in de vorm waarin zij aan de gebruiker worden geleverd die geheel of gedeeltelijk bestaan uit werkzame stoffen, beschermstoffen of synergisten, en die bestemd zijn voor een van de volgende toepassingen:

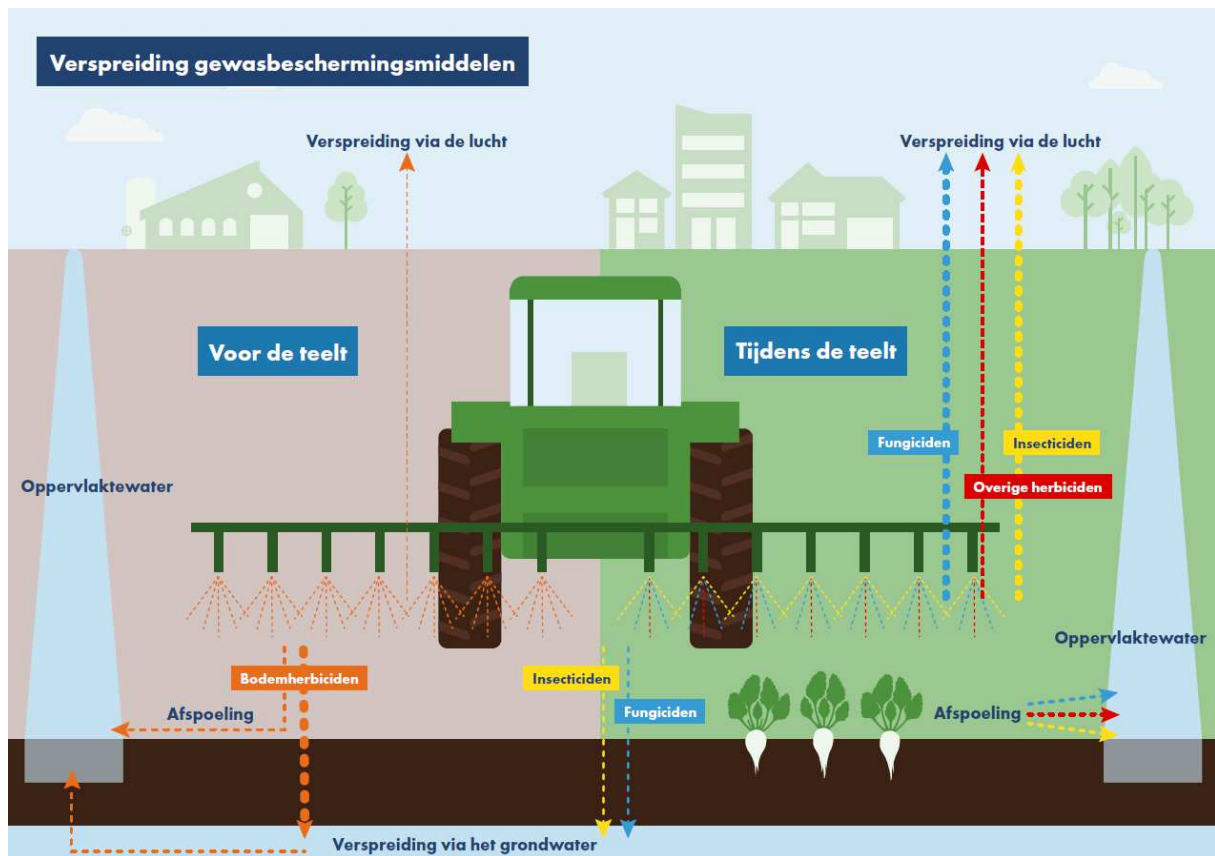
- 1. De bescherming van planten of plantaardige producten tegen alle schadelijke organismen (...);*
- 2. Het beïnvloeden van de levensprocessen van planten, zoals het beïnvloeden van hun groei, voor zover het niet gaat om nutritieve stoffen;*
- 3. De bewaring van plantaardige producten (...);*
- 4. De vernietiging van ongewenste planten of delen van planten (...);*
- 5. De beperking of voorkoming van de ongewenste groei van planten (...).”*
- 6.*

De middelen zijn onder te verdelen in verschillende groepen naar gelang hun doel.

- Insecticiden: voor de bestrijding van schadelijke insecten
- Fungiciden: voor de bestrijding van schimmels en schimmelziekten
- Herbiciden: voor de bestrijding van onkruiden
- Acariciden voor de bestrijding van spin-achtigen (mijten en teken)
- Nematiciden: voor de bestrijding van schadelijke bodemaaltjes

De verspreidingsroutes en daarmee de impact van deze soorten middelen op de omgeving is verschillend. (Bodem) herbiciden worden meestal vlak boven de grond toegepast op het moment dat er nog geen of een klein cultuurgewas aanwezig is. Verspreiding in het milieu verloopt daardoor vooral via de aquatische route (o.a. na regen) richting oppervlakte- en grondwater. Een deel van deze middelen wordt met name in de drinkwaterwinning teruggevonden (met extra zuiveringskosten tot gevolg).

Fungiciden en insecticiden verspreiden zich vooral via de lucht (drift) en worden onder meer in oppervlaktewater, natuurgebieden en bebouwde omgeving teruggevonden. Deze groepen fungiciden en insecticiden worden daarom vooral in verband gebracht met effecten op de gezondheid. In onderstaande figuur zijn de verspreidingsroutes in beeld gebracht.

Figuur emissieroutes

Er zijn drie belangrijke emissieroutes van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater: door drift, door af- of uitspoeling van het perceel en door afspoeling van het erf. Daarnaast komt er in het oppervlaktewater ook nog aanvoer vanuit het buitenland terecht. De verhouding tussen de drie emissieroutes wordt ingeschat op 10% drift (verwaaiing tijdens toepassing), 35% perceelsaf- of uitspoeling (bijv. door neerslag na toepassing) en 55% erfafspoeling (door schoonmaken van machines of door neerslag bij stallen buiten op het erf).

Ook worden in waterkwaliteitsmetingen nog steeds middelen gevonden die al lang in de Nederlandse landbouw verboden zijn. Dit komt vooral omdat vroeger juist het gebruik van persistente middelen gebruikelijk was. Dit zijn middelen die langzaam afbreken, en daardoor lang effectief waren tegen ziekten en plagen. Deze categorie middelen kunnen soms decennia na een verbod nog worden teruggevonden in het milieu,

De huidige middelen die op de markt zijn en komen, moeten binnen een bepaalde tijd afgebroken zijn, anders worden zij binnen Europa niet toegelaten.

Gewasbeschermingsmiddelen kunnen zowel van chemische, als natuurlijke oorsprong zijn. De Middelen van natuurlijke oorsprong zijn ook toegelaten in de biologische landbouw. Vaak (maar niet altijd) hebben ze een lagere milieu-impact en zijn ze minder schadelijk voor de gezondheid van mens en dier. Anderzijds is de werking soms minder effectief dan de chemische varianten en zijn er meer kilo's van dit middel, of meerdere bespuitingen nodig.

Gewasbeschermingsmiddelen bestaan uit een combinatie van de werkzame stof en hulpstoffen. Gebruikscijfers uitgedrukt in kg gewasbeschermingsmiddelen gaat dus altijd over het gecombineerde gewicht.

Milieubelasting en kilogram actieve of werkzame stof zijn niet hetzelfde.

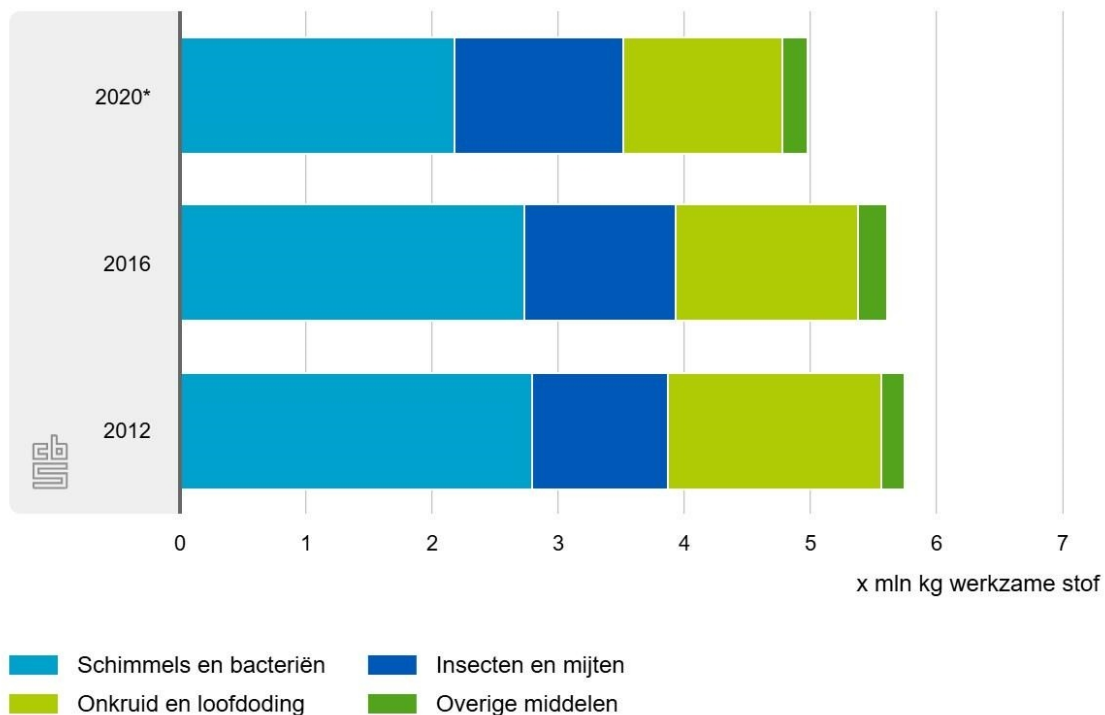
De **milieubelasting** is een maat voor de impact die middelen hebben op het milieu, en houdt rekening met verschillende factoren zoals toxiciteit voor waterorganismen, bodemleven en waterkwaliteit.

Gebruikscijfers over kilogram actieve stof geven dus een gedetailleerder inzicht maar zegt niets over de ecologische impact ervan op het milieu, die wel blijkt uit de milieubelasting.

2.2 Gebruik gewasbeschermingsmiddelen

Het huidige gebruik van gewasbeschermingsmiddelen bedraagt ongeveer 5 miljoen kg actieve stof (in 2020; <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen>) een daling van ruim 11 procent ten opzichte van 2016. Ook per hectare nam het gebruik af met zo'n 13,4 procent, maar het areaal waarop middelen werden gebruikt ging omhoog. Er zijn nog geen gegevens beschikbaar van 2024.

Gebruik gewasbeschermingsmiddelen landbouw

Figuur: Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw in Nederland in 2012, 2016 en 2020 in miljoen kg werkzame stof. Bron: CBS

De gegevens uit de grafiek komen van enquêtes die het CBS gehouden heeft onder een groot aantal agrariërs. Een exacte registratie is in Nederland niet beschikbaar. Telers leggen dit vaak wel vast in hun managementsystemen, maar hoeven deze niet te delen. Om een beter inzicht te krijgen in het daadwerkelijke middelengebruik per gebied/regio, zou dit wel essentieel zijn. Ook

om hier een gedegen beleid op in te zetten. Zo lang dit nog niet beschikbaar is, is de informatie van het CBS en de registratie van de afzet in Nederland, de beste manier om inzicht te krijgen in het gebruik.

2.3 Ambitie

EU en NL ambitie

In het kader van de Green Deal, die de vervuiling van lucht, water en bodem moet verminderen en voorkomen heeft de Europese Commissie als doel gesteld om het gebruik van chemische en gevaarlijke pesticiden tegen 2030 met 50% te verminderen. Deze doelstelling is opgenomen in de Farm to Fork strategie, de biodiversiteitsstrategie en het Zeropollution actieplan. Daarom kwam de Commissie in 2022 met een voorstel tot een Verordening inzake het duurzame gebruik van gewasbeschermingsmiddelen die Richtlijn 2009/128/EG inzake het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen moest vervangen en ecologische klimaatgeoriënteerde landbouw zou bevorderen. Door de richtlijn om te zetten in een verordening, zouden de regels rechtstreekse werking hebben en direct toepasselijk zijn in de lidstaten.

Eind 2023 wees het Europees Parlement dit voorstel van de Commissie af. De Commissie heeft daarop in maart 2024 het voorstel ingetrokken, Richtlijn 2009/128 blijft derhalve van kracht.

Reductiedoelen

Op basis van de Green Deal zijn er voor Nederland twee reductiedoelen opgesteld. Zo moet de verkochte hoeveelheid van chemische werkzame stoffen in gewasbeschermingsmiddelen naar 50 (dit is een relatief getal, ten opzichte van het gemiddelde van 2015-2017, wat als 100 bestempeld wordt). In 2022 was de trend al 55.

De tweede indicator is de trend van de verkochte hoeveelheid van werkzame stoffen in gewasbeschermingsmiddelen die in aanmerking komen om te worden vervangen (vaak de meer gevaarlijke stoffen). Ook hier is de periode van 2015-2017 de referentie (100). In 2022 was de trend 80, waar het streven 50 is.

2.4 Rol overheden bij toelating en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen

2.4.1 Europa

De Europese Unie heeft regels vastgesteld voor de goedkeuring van werkzame stoffen en de toelating van gewasbeschermingsmiddelen. In de Europese Verordening voor het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen 1107/2009, [laatst gewijzigd in 2022](#) is vastgelegd waaraan en hoe werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen moeten worden getoetst. De EU moet eerst de werkzame stof van het middel goedkeuren en pas daarna mag een lidstaat een gewasbeschermingsmiddel met die werkzame stof toelaten. Een werkzame stof kan pas worden toegelaten als voldaan is aan in de Verordening nauw omschreven voorwaarden op het gebied van veiligheid voor mens, dier en milieu. Daarbij worden de effecten op natuurgebieden niet integraal meegenomen. De gezondheidsrisico's van het betreffende middel worden onderzocht op basis van wetenschappelijke studies naar blootstelling en gezondheidkundige grenswaarden. Daarbij is in de Verordening ook aandacht voor het zgn. voorzorgsbeginsel. De uitgebreide toelatingsprocedure van werkzame stoffen en nieuwe gewasbeschermingsmiddelen vraagt meestal een doorlooptijd van 8-10 jaar. Bij de beoordeling zijn twee Europese instituten, de ECHA en EFSA betrokken. Het European Chemical Agency (ECHA) speelt een belangrijke rol

bij de beoordeling of een stof al dan niet kankerverwekkend is, terwijl de European Food Safety Authority (EFSA) de coördinatie en besluitvorming heeft over de totale beoordeling van stoffen.

Naast een Europese verordening voor toelating van werkzame stoffen en middelen is er ook een Europese richtlijn voor duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, richtlijn duurzaam gebruik 2009/128/EG, [laatst gewijzigd 2019](#).

Een Europese verordening heeft een rechtstreekse werking voor de lidstaten, terwijl een richtlijn eerst omgezet moet worden in wetgeving/regels binnen de verschillende lidstaten. De meeste bepalingen uit deze richtlijn zijn inmiddels in Nederlandse wetgeving opgenomen.

2.4.2 Nationale overheid

Toelating gewasbeschermingsmiddelen

Het Rijk is bevoegd gezag op het gebied van toelating van gewasbeschermingsmiddelen en op het stellen van algemene regels voor gebruik van gewasbeschermingsmiddelen via het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal)

In Nederland beoordeelt het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) volgens de internationale afspraken en de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden of gewasbeschermingsmiddelen en biociden – bij juist gebruik - veilig zijn voor mens, dier en milieu én of ze werkzaam zijn. Op grond van deze beoordeling besluit het college of het middel in Nederland verkocht of gebruikt mag worden. Daarbij stelt het college ook duidelijke voorschriften verplicht, die minimaal op het etiket moeten staan.

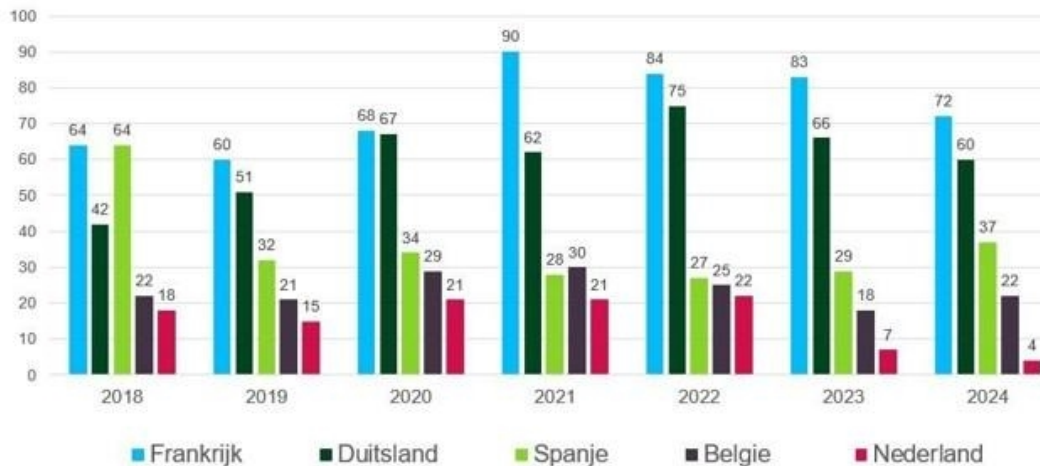
Vrijstellingen voor een gewasbeschermingsmiddel

Wanneer er sprake is van een noodsituatie kan een vrijstelling worden aangevraagd. De teelt wordt bedreigd, en het gevaar is op geen enkele andere redelijke manier te beheersen. De sector mag ook een vrijstelling aanvragen als het middel nodig is voor geïntegreerde gewasbescherming (ook wel: IPM, Integrated Pest Management). Dit systeem beperkt het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen, onder andere door eerst preventieve maatregelen te nemen. Chemische middelen worden alleen ingezet als het echt niet anders kan. Soms is een vrijstelling nodig om dit systeem overeind te houden of te bevorderen. Op basis van adviezen van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en het Ctgb beslist de minister van LNV over een vrijstellingsaanvraag. Vorig jaar is een vrijstelling verleend voor bestrijding van een insect in de kersenteelt. De NVWA heeft recent gemeld dat de naleving van de voorschriften bij deze vrijstelling zeer te wensen overliet.

Figuur : overzicht van verleende vrijstellingen in verschillende Europese lidstaten.

Vrijstellingen voor gewasbeschermingsknelpunten in Europa

Aantal vrijstellingen in Nederland en omliggende landen sinds 2018

Bron: Search for Emergency Authorisations (europa.eu)

Eisen aan vakbekwaamheid, technische eisen apparatuur en verantwoord gebruik

In de Wet- en het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden staan diverse verplichtingen op het gebied van vakbekwaamheidseisen voor de toepasser en technische eisen voor de toepassingsapparatuur. Daarnaast is de bepaling opgenomen dat er volgens het principe van geïntegreerde gewasbescherming op basis van EU richtlijn duurzaam gebruik gewerkt moet worden en dat per bedrijf een gewasbeschermingsmonitor bijgehouden moet worden. Alle bepalingen hebben als doel het verantwoord en deskundig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te bevorderen en te waarborgen, waarbij de effecten van middelen op de omgeving geminimaliseerd worden.

In het Bal staan verdere regels om de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het milieu te verlagen. Het gaat dan om:

- teeltvrije zones langs oppervlaktewater aanhouden;
- spuitapparatuur gebruiken die drift (verwaaiing) met minimaal 75% omlaag brengt;
- zuiveringsinstallaties gebruiken om het afvalwater uit kassen te reinigen met minimaal 95% van de residuen van gewasbescherming

Milieubeleid

Het nationale milieubeleid is vastgelegd in het Nationaal Milieubeleidskader. Hierin is onder meer opgenomen dat elke burger recht heeft op een veilig, schoon en functioneel niveau en dat hiervoor de volgende mitigatiehiërarchie geldt:

- preventie- en voorzorgbeginsel
- mitigatie van milieuschade: achtereenvolgend brongericht, volumegericht en effectgericht Herstellen van milieuschade
- compenseren van milieuschade

Daarbij wordt bovendien uitgegaan van de beginselen stand-still (schone situaties schoonhouden en geen achteruitgang), toepassing van best beschikbare praktijken en de vervuiler betaalt. Zeker het beginsel van “geen achteruitgang” is relevant bij omschakeling naar minder milieuvriendelijkere teelten.

2.4.3 Provincie

De provincie beschikt over verschillende type instrumenten – van ‘zachte’ communicatieve en stimulerende instrumenten (zoals subsidies) tot ‘harde’ regulerende en realiserende instrumenten - om het gebruik en de emissies van gewasbeschermingsmiddelen te minimaliseren. In hoofdstuk 2.6 staat beschreven welke nieuwe activiteiten en instrumenten de provincie Noord-Brabant mogelijk in wil inzetten. In deze paragraaf staan kort de wettelijke mogelijkheden voor de inzet van regulerende instrumenten beschreven.

Regulering gebruik gewasbeschermingsmiddelen

Zoals hiervoor beschreven is de toelating en gebruik van individuele gewasbeschermingsmiddelen geregeld via de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Wgb) en Verordening (EU) 1107-2009. De provincie kan alleen vanuit een specifiek belang of wettelijke taak nadere regels stellen aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, zoals natuur, waterkwaliteit (KRW) of drinkwater. Het betreft hier alleen een mogelijk totaalverbod op toepassing van (alle) gewasbeschermingsmiddelen in een gebied (of aanwijzing van spuitvrije zones), tenzij er een concrete onderbouwing is dat er een (forse) overschrijding is van een bepaalde stof die vanuit provinciaal belang of wettelijke taak de doelen voor een gebied schaadt. In dat geval kunnen vanwege het provinciaal doel specifieke gewasbeschermingsmiddelen of niet-biologische middelen worden verboden in een specifiek gebied, bijvoorbeeld een grondwaterbeschermingsgebied of nabij N 2000-gebieden. Of – zodra het wettelijke stelstel hierin voorziet – reguleren via doelsturing op basis van een maximale milieubelasting.

De noodzaak van maatregelen in de specifieke gebieden moet daarbij stevig worden onderbouwd. Met name de invloed/het beïnvloedingsgebied en het effect van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op natuurdoelen is nog onbekend. Inmiddels is er relevante jurisprudentie op dit vlak aan het ontstaan. De provincie heeft in principe ook mogelijkheden om via haar Omgevingsverordening aan gemeenten instructieregels te stellen met betrekking tot teeltverboden. Het verbieden van bepaalde teelten is juridisch gezien echter ingewikkeld. Meestal heeft niet de teelt zelf effect op zijn omgeving (zoals hydrologie, milieu, natuur), maar het verrichten van specifieke activiteiten, zoals het gebruik van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen. Dit maakt het onderbouwen van teeltverboden vanuit dit oogmerk vrijwel onmogelijk, ook omdat er telers zijn die nu of in de toekomst zonder deze bepaalde gewasbeschermingsmiddelen zullen kunnen telen.

2.4.4 Gemeenten

Aanspreekpunt inwoners en telers

Wanneer er zorgen bestaan over of hinder wordt ervaren van agrarische activiteiten bij een specifiek bedrijf waarvoor de gemeente bevoegd gezag is, zoals bespuiting met gewasbeschermingsmiddelen, door omwonenden, dan is de gemeente het eerste aanspreekpunt. De gemeente kan een rol spelen door partijen (proactief) bijeen te roepen en het gesprek te faciliteren. Daarnaast kan de gemeente in het gesprek bemiddelen of tips geven aan inwoners over hoe zij het gesprek het beste kunnen aangaan. Inwoners, telers en gemeente kunnen ook wederzijdse afspraken vastleggen, bijvoorbeeld over wanneer er gespoten wordt, windkracht en – richting tijdens het spuiten etc. Dit kan bijvoorbeeld in een convenant.

Regulering gebruik gewasbeschermingsmiddelen

Op grond van de Omgevingswet wordt de uitoefening van taken en bevoegdheden in eerste instantie aan de gemeenten overgelaten, tenzij daarover andere regels zijn gesteld. De provincie is aan zet als dit nodig is met het oog op een provinciaal belang en dat belang niet op doelmatige en doeltreffende wijze door het gemeentebestuur kan worden behartigd (artikel 2.3 van de Omgevingswet). Gelet op de doelen die de provincie heeft vastgelegd in de Omgevingsvisie en het beleidskader Gezondheid is er ook sprake van een provinciaal belang. Vooralsnog ligt het gelet op het subsidiariteitsbeginsel, zoals vastgelegd in de Omgevingswet, niet voor de hand de verantwoordelijkheid daarvoor primair bij de provincie te leggen. Behalve dat het voorbij gaat aan het subsidiariteitsbeginsel betekent dat ook dat de provincie gehouden zal zijn de hieruit voortvloeiende nadeelcompensatie te vergoeden. Om die reden is de lijn gekozen dat we deze verantwoordelijkheid bij de gemeenten laten, maar ze wel pro-actief ondersteunen om hun taak voortvarend op te pakken.

Uit vooral buitenlands epidemiologisch onderzoek zijn er aanwijzingen dat er een correlatie bestaat tussen gezondheid en het gebruik van bepaalde, gewasbeschermingsmiddelen. Uit deze studies kunnen echter geen conclusies getrokken worden over oorzaak en gevolg. Er is namelijk geen causaal verband tussen het optreden van ziekten en een specifiek chemisch middel vastgesteld. Deze directe relatie kan niet worden gelegd omdat er meerdere factoren zijn die de gezondheid kunnen beïnvloeden. In actuele discussies en rechtszaken wordt vaak verwezen naar het voorzorgsbeginsel uit de EU verordening en de tekortkomingen bij de toelatingsmethoden. Hierop zal in paragraaf X nader worden ingegaan.

Op grond van de regelgeving over de ruimtelijke ordening zijn er mogelijkheden om uit voorzorg voor de bescherming van de volksgezondheid spuitvrije zones in te stellen bij kwetsbare functies/groepen. Deze mogelijkheden hebben altijd betrekking op nieuwe situaties en zijn vooral gericht op het creëren en waarborgen van 'afstand' tot de bron en de ontvangers of op ruimtelijke afscherming. Op basis van eerdere jurisprudentie is op dit moment een spuitvrijzone van 50 meter tot gevoelige functies algemeen aanvaard.

Voor maatwerk in nieuwe situaties, dus bij overschakeling naar een nieuw gewas of uitbreiding, is het mogelijk om te werken met een aanlegvergunningstelsel in het omgevingsplan. Er wordt dan een vergunningplicht opgenomen voor de aanplant van nieuwe teelt, maar ook voor de uitbreiding van bestaande teelt. (bron: 'Nabuurchap' bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, ministerie van LNV).

Stichting Natuur en Milieu heeft samen met Urgenda recent een 'Gemeentelijke handreiking Regulering bestrijdingsmiddelen' opgesteld en aan de VNG aangeboden. Bij Brabantse gemeenten lijkt er behoefte te bestaan aan kennisdeling en samenwerking, onderling en met de provincie, om te komen tot juiste afwegingen en onderbouwing in geval van regulerende maatregelen.

2.4.5 Waterschappen

Waterschappen zijn verantwoordelijk voor het beheer van waterkeringen, het regionale waterbeheer en het zuiveren van afvalwater. Het regionale waterbeheer bestaat uit beheer van de hoeveelheid grond- en oppervlaktewater in het werkgebied, en de kwaliteit daarvan. (Restanten van) gewasbeschermingsmiddelen zijn een indicator voor de waterkwaliteit.

Rioolwaterzuivering

In Nederland worden de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) beheerd door de waterschappen (Waterwet art.3.4). Waterschappen zijn verplicht om het afvalwater dat via het rioolstelsel wordt aangevoerd, zodanig te zuiveren dat het effluent voldoet aan de algemene milieukwaliteitseisen, en de KRW-doelen niet in gevaar brengt. Effluent is het gezuiverde restwater dat op het oppervlaktewater wordt geloosd. De zuivering gebeurt in hoofdzaak bacterieel, waardoor vooral nutriënten worden verwijderd. Voor verwijdering van chemische stoffen zoals medicijnen en gewasbeschermingsmiddelen zijn aanvullende technieken nodig.

De herziene UWWTD (Urban Waste Water Treatment Directive; EU okt. 2024) vereist dat lidstaten een aanvullende, vierde zuiveringsstap (quaternaire zuivering) implementeren in rwzi's om microverontreinigingen, zoals medicijnresten, effectief te verwijderen. Deze stap zal ook (resten van) gewasbeschermingsmiddelen effectiever verwijderen. Deze stap is van belang voor Brabant, omdat een groot deel van de Brabantse beken wordt gevoed vanuit effluentwater.

Unie van Waterschappen (UvW)

De UvW is de vereniging van en voor alle Nederlandse waterschappen. Om de waterkwaliteit in Nederland te verbeteren heeft de UvW een centrale en actieve rol in regulering en terugdringen van gebruik en emissies van o.a. gewasbeschermingsmiddelen. Mbt wetgeving pleit de UvW er voor dat het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) bij de toelating van gewasbeschermingsmiddelen rekening houdt met de waterkwaliteitsnormen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW).

De UvW publiceert jaarlijks rapporten over de aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater, zoals het "Landelijk Meetnet Gewasbescherming land- en tuinbouw".

Deze rapporten helpen bij het monitoren van de voortgang richting de KRW-doelen.

De UvW ondersteunt de website [OnkruidVergaat.nl](https://www.onkruidvergaat.nl), gericht op o.a. niet-chemische onkruidbestrijding door particulieren en professionals buiten de landbouw.

Brabantse waterschappen

Beleid voor het regionale waterbeheer is bij de Brabantse waterschappen opgenomen in de eigen Waterschapsverordening. Daarbij is er een specifiek waterbeheerprogramma of waterbeheerplan met doelen voor 2022-2027 (de huidige bestuursperiode).

2.5 Toezicht en handhaving

Rijksoverheid

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Nederlandse Arbeidsinspectie en de Inspectie voor de Leefomgeving en Transport (ILT) controleren en handhaven regels. Zij controleren of de wettelijke gebruiksvoorschriften worden opgevolgd, de voorraad van middelen, het bewijs van vakbekwaamheid, technische eisen en administratieve verplichtingen. De NVWA is de instantie die in de meeste gevallen op het agrarisch bedrijf komt. Vanwege beperkte capaciteit worden vooral steekproefsgewijze controles uitgevoerd. Jaarlijks wordt aan de Minister van LNV gerapporteerd over de bevindingen van deze inspecties.

Provincie/gemeenten

De provincie en gemeenten zijn gezamenlijk opdrachtgever voor de Omgevingsdiensten. Gemeenten moeten toezien op naleving van het Omgevingsplan als daarin regels staan over gewasbeschermingsmiddelen. De Omgevingsdiensten zien ook toe op het naleven van milieuvoorschriften voor verschillende bedrijfsactiviteiten. Voor het onderwerp gewasbeschermingsmiddelen betreft dit tot nu toe het veilig en juist opslaan van gewasbeschermingsmiddelen. Wanneer vanuit gemeenten of provincie verdergaande

regulerende maatregelen worden getroffen kan dit leiden tot uitbreiding van toezicht- en handhavingstaken bij de Omgevingsdiensten.

Waterschappen

Waterschappen zien toe op de kwaliteit van het oppervlaktewater via bemonstering en analyse. Daarnaast controleren zij, samen met de NVWA, op de aanwezigheid van teeltvrijezones langs watergangen en de naleving van de voorschriften die daarbij horen. Binnen deze zone mag geen cultuurgewas worden verbouwd. Binnen de teeltvrije zone mag niet worden gespoten en bemest, er is alleen plaatselijke & gerichte onkruidbestrijding toegestaan (met afscherpende spuitdop). In deze zone mag bv wel een bloemrijke rand worden in gezaaid.

3. Jurisprudentie en voorzorgsbeginsel

3.1 Jurisprudentie

De afgelopen jaren (vanaf 2020) zijn er diverse rechtszaken gevoerd over mogelijk nadelige effecten op natuur, milieu en gezondheid van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de lelieteelt. De lelieteelt gaat veelal gepaard met een grote inzet van gewasbeschermingsmiddelen. Een belangrijk deel hiervan is de zgn. minerale olie (paraffine), bedoeld om virusoverdracht tegen te gaan. Deze stof is voor dit doel ook in biologische teelten toegestaan.

De gevoerde rechtszaken zijn onder te verdelen in twee categorieën;

1. Effecten van gewasbescherming in lelieteelt nabij N2000-gebieden
2. Gezondheidseffecten van gewasbescherming in lelieteelt op omwonenden

Een uitgebreidere beschrijving van de uitspraken in de verschillende rechtszaken is in bijlage opgenomen.

Ad1. Effect op N2000-gebieden

De belangrijkste uitspraak op dit onderdeel is die van de Raad van State van 2 april jl.

Milieudefensie heeft in 2020 een rechtszaak gevoerd tegen de provincie Drenthe over de aanwezigheid van lelieteelt nabij het N2000-gebied het Holtingerveld. De rechtbank kwam op 18-06-2021 tot het oordeel dat lelieteelt in nabijheid van het Holtingerveld aan te merken is als project dat onder de werking van artikel 2.7 van de Wet natuurbescherming (Wnb) (oud) valt. Er is geen sprake van voortzetting van bestaand gebruik. Er is o.a. drainage op percelen aangebracht. Beoordeeld moet worden of dit project significante gevolgen kan hebben voor het Holtingerveld. De provincie heeft in dit geval onvoldoende onderzoek verricht. Er is geen onderzoek gedaan naar cumulatieve effecten ten aanzien van grondwaterstand en evenmin objectieve gegevens verzameld over (gebruik van) gewasbeschermingsmiddelen op grond waarvan kan worden uitgesloten dat er significante effecten zijn. Daarom is een passende beoordeling vereist waarin de effecten op het Natura 2000-gebied worden onderzocht. Omdat een passende beoordeling vereist is, geldt een omgevingsvergunningplicht voor de natura 2000-activiteit. De provincie Drenthe is in beroep gegaan bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. De Afdeling heeft op 2 april jl. uitspraak gedaan en o.a. geoordeeld dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen bij de teelt van lelies natuurvergunningplichtig kan zijn. Zij bevestigt daarmee de uitspraak van de rechtbank. De Afdeling maakt hiermee voor het eerst duidelijk dat telers die gewasbeschermingsmiddelen gebruiken, moeten kunnen aantonen dat het gebruik daarvan geen negatieve effecten heeft op Natura 2000-gebieden. Als dit niet met

zekerheid kan worden uitgesloten, dan moet de teler over een natuurvergunning beschikken. De Afdeling constateert dat artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb wordt overtreden, aangezien er gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt zonder dat vooraf is aangetoond dat deze geen negatieve effecten hebben op Natura 2000-gebieden, terwijl er wel aanwijzingen zijn voor zulke effecten.

Gevolg van deze uitspraak:

Wanneer een teler lelies (of andere gewassen) in de nabijheid van N2000-gebieden wil gaan telen zal de teler een passende beoordeling moeten opstellen waarin de effecten van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op Natura 2000-gebieden worden beoordeeld. De teler moet hierbij ook rekening houden met de eventuele cumulatieve effecten van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op andere nabijgelegen percelen. Omdat onduidelijk is welke wetenschappelijke methodes hiervoor gebruikt kunnen worden (als deze al voorhanden zijn), zal dit de komende tijd nog tot de nodige discussies gaan leiden. Het is verder de vraag wanneer er volgens de Afdeling voldoende aanwijzingen zijn voor de noodzaak om een passende beoordeling op te stellen. De uitspraak biedt ook geen inzicht in een 'veilige afstand' tot een Natura 2000-gebied, waarbij deze effecten kunnen worden uitgesloten. Dat maakt dat de omvang van het onderzoeksgebied onduidelijk is. De uitspraak van de Afdeling ziet weliswaar op lelieteelt, maar het lijkt evident dat deze uitspraak ook van toepassing is op andere teelten waarbij gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt in de nabijheid van Natura 2000-gebieden. De impact van deze uitspraak op landbouwactiviteiten rond Natura 2000-gebieden is dus aanzienlijk. Inmiddels heeft de Tweede Kamer de Minister van LNVN op 15 mei in debat gevraagd naar de duiding van deze uitspraak. De Minister heeft aangegeven met de provincies in gesprek te gaan over de vraag wat nodig is om tot een haalbare werkwijze te komen voor het opstellen van een passende beoordeling en toetsing daarvan door provincies i.v.m. een vergunningplicht. De Minister heeft aangegeven bereid te zijn medewerking te verlenen bij het opstellen van een handreiking voor een beoordelingskader.

Overigens wordt verkend in het Programma Overgangsgebieden of en zo ja op welke wijze omgegaan moet of kan worden met de effecten van gewasbeschermingsmiddelen op de doelen voor N2000-gebieden.

Ad 2. Gezondheidseffecten van gewasbeschermingsmiddelen in lelieteelt op omwonenden.

De afgelopen jaren zijn ook verschillende rechtszaken gevoerd door omwonenden van leliepercelen. De percelen lagen in de verschillende zaken tussen 0-250 meter van de woningen.

Hoewel de gerechtelijke uitspraken niet geheel gelijklopend zijn komt het volgende beeld wel naar voren:

Er is ruimte voor de Nederlandse rechter om op grond van het (Europese) voorzorgsbeginsel (EU Verordening 1107/2009) onder omstandigheden een verbod uit te spreken op het gebruik van toegelaten gewasbeschermingsmiddelen. Het voorzorgsbeginsel brengt anderzijds niet mee dat elk risico moet worden uitgesloten.

Het in de EU Verordening en de Nederlandse Wet gewasbescherming en biocoden (Wgb) neergelegde stelsel van toezicht op de toelating en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen lijkt vanwege een tekort aan onderzoek naar neurotoxiciteit en neurodegeneratieve gevolgen bij mensen onvolkomen te zijn en geen afdoende zekerheid te bieden op de afwezigheid van een verhoogd risico op neurodegeneratieve ziekten voor

omwonenden, zodat op grond van het voorzorgsbeginsel beperkende maatregelen zouden kunnen worden getroffen.

Of die maatregelen ook daadwerkelijk moeten worden getroffen, en zo ja: welke dat moeten zijn, hangt af van de omstandigheden van het concrete geval en de uitkomst van een belangenafweging.

Het is daarnaast uit de verschillende uitspraken niet duidelijk welke afstand tussen een perceel en gevoelige functies voldoende is om gezondheidsrisico's uit te sluiten.

Gevolg van de uitspraken:

Hoewel er voor één zaak nog een Hoger beroep loopt, lijkt het al wel duidelijk dat meer/ander onderzoek nodig is naar gezondheidseffecten (met name neurodegeneratieve effecten, maar ook cumulatieve effecten) bij de beoordeling van middelen en er dient duidelijkheid te komen over de te hanteren afstand tot kwetsbare functies.

Over de verbetering van onderzoeksprotocollen heeft het Ctgb al het volgende gezegd:

“Het Ctgb merkt daarbij op dat specifieke studieprotocollen om te kunnen bepalen of chemische stoffen neurodegeneratieve aandoeningen kunnen veroorzaken nog niet beschikbaar zijn. Dit geldt voor alle chemische stoffen, niet voor glyfosaat in het bijzonder. Het Ctgb vindt het belangrijk dat deze protocollen worden ontwikkeld en steunt de inzet van het ministerie van LNV en het RIVM op dit vlak.”

Dit betekent dat er inmiddels vanuit de Rijksoverheid bij de EU wordt gepleit voor de ontwikkeling van betere onderzoeksprotocollen.

Op 15 mei jl. is in het Kamerdebat over gewasbescherming door de staatssecretaris van VWS en de Minister van LNV wel gesteld dat er op dit moment geen afdoende wetenschappelijke onderbouwing is die aanleiding geeft tot het verbieden of herbeoordelen van eerder toegelaten middelen.

3.2 Voorzorgsbeginsel

De Minister van LNV heeft in een Kamerbrief van 19 november 2024 toelichting gegeven op verschillende juridische uitspraken en het voorzorgsbeginsel uit de EU verordening. Daaruit blijkt dat het Europees Hof geconcludeerd heeft dat een nationale beoordelingsautoriteit (in Nederland het Ctgb), ook gelet op het voorzorgsbeginsel, gebruik mag – en in bepaalde gevallen zelfs moet – maken van de op het moment van beoordeling beschikbare relevante en betrouwbare wetenschappelijke en technische kennis, als bij de eerdere beoordeling daarmee geen rekening is gehouden en daaruit een onaanvaardbaar risico voor de gezondheid van mens of dier of voor het milieu blijkt.

De Minister geeft in haar brief tevens aan dat er sprake is van zeer complexe zaken voor de rechter in kort geding vanwege de specifieke wetenschappelijke en technische aspecten die hierin een rol spelen. Verder kan al wel worden afgeleid dat de diverse, in de afzonderlijke procedures aangehaalde, wetenschappelijke en technische inzichten steeds naar juiste relevantie moeten worden gewogen. Een kortgedingprocedure is, vanwege de aangevoerde spoedeisendheid, naar zijn aard niet geschikt om de veelal uitgebreide relevante wetenschappelijke en technische feiten, omstandigheden en bewijsmiddelen volledig en naar juiste waarde te kunnen beoordelen. Een bodemprocedure is daarvoor meer geschikt,

Het voorzorgsbeginsel is in toenemende mate een grote rol gaan spelen binnen zowel het ruimtelijke als het milieuspoor. Het voorzorgsbeginsel wordt toegepast indien het vermoeden

bestaat van een potentieel risico, maar er nog wetenschappelijke onzekerheid bestaat over de werkelijke gevolgen van een ruimtelijke ontwikkeling voor het milieu of de volksgezondheid. Op grond van het voorzorgsbeginsel dienen maatregelen genomen te worden indien er redelijke gronden zijn om gevaar voor de volksgezondheid aan te nemen en daarnaast moet de gevreesde schade significant zijn.

Het voorzorgsbeginsel is gecodificeerd in de Omgevingswet, onder andere in artikel 3.3. Dat artikel bepaalt dat in een omgevingsvisie rekening wordt gehouden met het voorzorgsbeginsel. Zo wordt in de Brabantse omgevingsvisie een streven naar een verdere beperking van de impact van de primaire landbouw op de omgeving beschreven.

Het Rijk, de provincies en de gemeenten hebben een gezamenlijke taak om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving te waarborgen. Op grond van het subsidiariteitsbeginsel, vastgelegd in artikel 2.3 van de Omgevingswet, geldt het uitgangspunt dat de fysieke leefomgeving zo veel mogelijk op gemeentelijk niveau wordt gereguleerd. Gezondheidsrisico's zullen, met het oog op een evenwichtige toedeling van functies aan locaties waarin ook zorg en gezondheid een rol spelen, in veel gevallen voldoende kunnen worden geborgd in het omgevingsplan van gemeenten. Zodra er op goede gronden gevreesd wordt voor gezondheidsrisico's die verder kunnen reiken dan de directe woonomgeving, zal taakuitoefening door de provincie eerder voor de hand liggen.

4 Trends en ontwikkelingen rond gewasbeschermingsmiddelen

4.1 Algemeen

Klimaatverandering

Onder invloed van klimaatverandering verandert het klimaat in Nederland op verschillende manieren. Zo stijgen de temperaturen en wordt er vaker extremer weer verwacht, zoals hevige regenval, hittegolven en droogte. De verwachting is dat deze veranderingen in de toekomst alleen maar zullen toenemen en extremer worden. Dit kan gevolgen hebben voor de land- en tuinbouw. Zo worden er nieuwe ziekten en plagen verwacht die zich door de veranderde omstandigheden kunnen vestigen in Nederland, terwijl dat eerder niet kon. Ook kan het leiden tot langere groeiseizoenen, wat betekent dat gewassen langer blootgesteld zijn aan ziekten en plagen. De extreme weersomstandigheden, zoals hevige regenval en droogte kunnen de effectiviteit van gewasbeschermingsmiddelen beïnvloeden, waardoor hogere doseringen nodig zijn voor hetzelfde resultaat. Het veranderende klimaat kan zeker een negatieve invloed hebben op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en zelfs op de mogelijkheden om bepaalde gewassen nog te telen.

Klimaatverandering speelt niet alleen in Nederland. Ook in andere delen van de wereld verandert het klimaat. Dat zorgt ervoor dat het bereiken van een voldoende mate van voedselzekerheid waarschijnlijk moeilijker wordt. Recent is ook bekend geworden dat de productie van groenten in de EU de afgelopen 4 jaar met 7% is gedaald. In bepaalde delen van Europa, waar ook veel tuinbouw plaatsvindt, zoals in Spanje, is de beschikbaarheid van zoet water, droogte en hevige regenval een steeds groter probleem. Hierdoor is de verwachting dat het klimaat daar steeds minder geschikt wordt voor de teelt van bepaalde gewassen. Deze teelten zullen dan in de toekomst op andere plaatsen geteeld moeten worden.

4.2 Bij overheden

Rijksontwikkelingen

Toekomstvisie en Uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030

Met de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 wil het Rijk bereiken dat planten en teeltsystemen weerbaarder waardoor ziekten en plagen veel minder kansen krijgen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zoveel mogelijk worden voorkomen. Daar waar gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, is dit conform de principes van geïntegreerde gewasbescherming, nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen. Hiermee wordt tegelijkertijd een blijvend economisch perspectief voor de land- en tuinbouw gerealiseerd.

Het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030 geeft uitvoering aan de visie door de doelen voor langere periode te verbinden met de uitdagingen van vandaag. Bij het Uitvoeringsprogramma is een brede groep stakeholders betrokken van overheden, NGO's en agrarische organisaties. De acties richten zich vooral op de agrarische ondernemers. Elk jaar wordt een Jaarplan opgesteld. Het Uitvoeringsprogramma helpt kansrijke nieuwe ideeën in de praktijk en investeert in het ontwikkelen van (fundamentele) kennis. Hiermee krijgen agrarische ondernemers handvatten om stapsgewijs weerbare planten en teeltsystemen toe te gaan passen. Recent is een evaluatie van de periode 2020-2023 alsmede het Jaarplan 2025 aan de Tweede Kamer aangeboden.

[Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030](#)

Provinciale ontwikkelingen

Binnen de provincie zijn er verschillende dossiers in behandeling waarover in dit Actieplan teksten zijn opgenomen. We noemen daarbij de dossiers Sturen op grondgebruik, de KRW-Impuls, de aanpak van de Overgangsgebieden en de Aanpak Landelijk Gebied. De uitkomsten van deze verschillende trajecten kunnen op termijn de scope van dit actieplan verder beïnvloeden.

Daarnaast is het niet uit te sluiten dat er de komende tijd in juridische trajecten bij verschillende provincies nog gerechtelijke uitspraken worden gedaan die op onderdelen van beleid van invloed zijn. Een goede afstemming van deze verschillende trajecten is daarom essentieel.

Dit voorjaar is in IPO-verband besloten om te onderzoeken of het thema gewasbescherming als provincie-overstijgend thema bestempeld moet worden. Een nadere analyse en uitwerking volgt. Het lijkt wenselijk om in ieder geval te zorgen voor uitwisseling en afstemming tussen alle provincies. Daarmee wordt het ook beter mogelijk om lobbyacties in gang te zetten en in gesprek te komen met het Rijk.

4.3 In de land- en tuinbouwsector

De provincie stimuleert biologische en natuurinclusieve landbouw. Ook omdat die respectievelijk geen of minder gebruikmaken van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast worden er in de land- en tuinbouw diverse stappen gezet om het middelengebruik verder te verlagen. Hieronder een aantal voorbeelden van ontwikkelingen en innovaties.

Groene/biologische gewasbeschermingsmiddelen

Fabrikanten van gewasbeschermingsmiddelen zoeken ook naar meer milieuvriendelijkere opties om ziekten en plagen te bestrijden. Dat doen ze door middel van groene gewasbeschermingsmiddelen. Dit zijn middelen van natuurlijke oorsprong of op natuurlijke wijze afgeleide stoffen. Over het algemeen is de milieu-impact van deze stoffen lager dan die van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Daarentegen is van een aantal groene middelen wel bekend dat zij minder effectief zijn, vaker gebruikt moeten worden en daardoor ook duurder zijn

dan de chemische middelen. Vanwege de relatief kleine markt, strenge toelating, de hoge kosten hiervan en de lange doorlooptijd, kiezen fabrikanten er steeds vaker voor om groene middelen niet in Nederland of Europa in te schrijven, wat een zorgelijke ontwikkeling is richting de toekomst. Groene middelen zijn dus nog geen volwaardige vervanger van chemische middelen en de vraag is of dat in de toekomst wel het geval gaat zijn, of dat deze middelen in de teelt als eerste, meest milieuvriendelijke optie, ingezet worden, en wanneer dat dit niet effectief blijkt, alsnog gekozen wordt voor chemische middelen.

Integrated Crop Management

Een van de punten in dit document is het werken via Integrated Crop Management (ICM), oftewel Geïntegreerde gewasbescherming. Het is een landbouwbenadering die gericht is op het minimaliseren van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Het doel is om gezonde gewassen te telen met duurzame methoden en tegelijkertijd een rendabel bedrijf te runnen.

Wageningen UR verdeelt ICM in vijf belangrijke pijlers:

1. Gewasdiversiteit: Het telen van verschillende soorten gewassen in een specifieke volgorde en ruimtelijke indeling helpt om de impact van ziekten, plagen en onkruiden te verminderen.
2. Ras en teeltwijze: De keuze voor het juiste ras en de manier van telen hebben invloed op de gezondheid van het gewas en het verminderen van onkruiden.
3. Bodem, water en bemesting: Een goede verzorging van de bodem en het juiste gebruik van water en mest zorgen voor sterke gewassen.
4. Gerichtte bestrijding: Als er ziekten, plagen of onkruiden optreden, worden deze doelgericht bestreden, zoveel mogelijk alleen daar waar ze optreden en op het beste moment, met minimale inzet van gewasbeschermingsmiddelen.
5. Monitoring en evaluatie: door te meten wordt het effect van keuzes duidelijk en kan worden bijgestuurd.

Daarnaast benadrukt WUR dat ICM werkt met drie mechanismen:

1. Voorkomen dat een ziekte, plaag of onkruid zich kan vestigen in een gewas;
2. Zorgen dat een gewas zo wordt geteeld dat het zo weinig mogelijk hinder ondervindt van een ziekte, plaag of onkruid als ze toch optreden;
3. Beperken van de verspreiding of vermeerdering van een ziekte, plaag of onkruid om toekomstige problemen te minimaliseren

Milieu-indicator Gewasbescherming

De milieu-indicator gewasbescherming (MIG) is een tool die de impact van gewasbeschermingsmiddelen op het milieu en de biodiversiteit meet. Het doel van deze indicator is om telers te helpen duurzamer te telen door de milieubelasting van verschillende gewasbeschermingsstrategieën inzichtelijk en transparant te maken.

De MIG biedt een objectieve manier om de effecten van gewasbeschermingsmiddelen te beoordelen. Daarnaast is hij ontwikkeld in samenwerking met verschillende sectoren (vollegrond en glastuinbouw), marktpartijen en maatschappelijke organisaties, gefinancierd door het ministerie van LNV. Het idee achter de MIG is dat deze ook internationaal toepasbaar is. De MIG zou ook onderdeel kunnen worden van de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw, waarin niet alleen naar gewasbescherming gekeken wordt, maar waarin de bredere verduurzaming van de sector per bedrijf in kaart gebracht wordt. Voor de provincie kan de MIG een interessante tool zijn om inzicht te krijgen in de milieu-impact op bedrijfsniveau, maar kunnen er ook eisen

gesteld worden in bijvoorbeeld kwetsbare gebieden, om daar een bepaald niveau van milieu-impact toe te staan die lager is dan in andere delen van de provincie. Telers kunnen dan zelf invullen hoe ze deze 'gebruiksruimte' invullen, mits ze onder de norm blijven.

Hoewel er al een aantal jaar gewerkt wordt aan de MIG, laat de introductie nog op zich wachten. Op zijn vroegst is er in 2026 een eerste versie klaar.

Robotisering en precisielandbouw

Twee belangrijke ontwikkelingen in de landbouw zijn robotisering en precisielandbouw. Op het gebied van gewasbescherming kunnen die aanzienlijke voordelen bieden.

Robotisering gaat vooral over autonome voertuigen en robots. Deze technologieën worden steeds vaker ingezet voor taken als het monitoren van gewassen, het detecteren van ziekten en plagen en het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen. Robots uitgerust met sensoren en AI kunnen ziekten en plagen al in een zeer vroeg stadium opmerken en met grote precisie werken (zowel mechanisch als chemisch), wat leidt tot een efficiënter gebruik van middelen en minder verspilling.

Bij precisielandbouw gaat het vooral om het gebruik van sensoren om gedetailleerde gegevens te verzamelen over de toestand van gewassen en boden. Deze gegevens worden gebruikt om nauwkeurige beslissingen te nemen over gewasbescherming, zoals waar en wanneer middelen toegepast moeten worden. Gewasbeschermingsmiddelen kunnen hierdoor variabel toegepast worden, wat betekent dat alleen de delen van het veld die het nodig hebben (zoals waar onkruid staat), behandeld worden. Doordat dit zowel op een mechanische als een chemische manier kan, vermindert dit het gebruik van chemische middelen en minimaliseert de milieueffecten.

Geconditioneerde teelten

Mede als gevolg van klimaatverandering, maar ook door het wegvallen van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen, wordt een verschuiving van de teelten van buiten naar binnen verwacht. Meer gewassen worden onder geconditioneerde omstandigheden geteeld, met name uit de grond of in de kas, omdat deze beschermde teelten de effecten van klimaatverandering verminderen en zo zorgen voor een lager gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Dit is een trend die de afgelopen jaren speelt in de aardbeienteelt. Deze werden eerst in de vollegrond geteeld, daarna in stellingen op hoogte met daaroverheen een regenkap, maar de laatste jaren worden steeds meer aardbeien in kassen geteeld. Ook in de boom- en sierteelt worden steeds meer planten in potten geteeld voor een jaarronde levering. Dat gebeurt veelal op zogenoemde containervelden.

De trend die we zien in aardbeien, komt langzaam ook op gang in andere vollegrondsteelten, zoals de teelt van sla. Door klimaatverandering, Kaderrichtlijn Water, Nitraatrichtlijn en het wegvallen van essentiële gewasbeschermingsmiddelen, zien telers zich genoodzaakt om onder beschermde omstandigheden sla te gaan telen. Dit betekent overigens wel dat er een kleiner areaal nodig is voor de teelt, door de intensievere teelt en meerdere teelten per jaar, wordt er in het geval van sla evenveel productie gehaald van 1 ha in de kas als buiten in de vollegrond op 10 ha. Dit wordt gerealiseerd met minder water- en nutriëntenverbruik per kg sla dan in de vollegrond en met een zeer sterke reductie van gewasbeschermingsmiddelen (tot wel 97%). Als deze vorm van intensivering op de juiste manier ingezet wordt, kan dit een verlaging van het noodzakelijke areaal betekenen en kan het overgebleven areaal voor andere doeleinden ingezet worden. Overigens is het niet zo dat dit geschikt is voor alle gewassen. Uiteindelijk zullen met name de hoogrenderende gewassen hiervoor in aanmerking komen. Voor laag-renderende gewassen kan het financieel niet uit om deze onder glas te telen, zoals ijsbergsla, prei, sperzieboon, bospeen, kool etc.

BIJLAGE 5: Arealen van de belangrijkste gewassen in Noord-Brabant in 2024 in ha

Gewas	2024	% van totaal
Cultuurgrond, totaal	234156	100,0
Akkerbouw, totaal	72367	30,9
Aardappelen, totaal	20903	8,9
Consumptieaardappelen, totaal	18820	8,0
Pootaardappelen, totaal	1824	0,8
Akkerbouwgroenten, totaal	13528	5,8
Erwten (groen te oogsten)	1080	0,5
Knolselderij	418	0,2
Spinazie	657	0,3
Stamsperziebonen	2102	0,9
Uien, totaal	6245	2,7
Poot- en plantuien	2005	0,9
Zaaiuien	4164	1,8
Waspeen	1238	0,5
Granen, totaal	16275	7,0
Gerst, totaal	2252	1,0
Maïs, corncob mix	2324	1,0
Maïs, korrel	2956	1,3
Tarwe, totaal	8173	3,5
Graszaden	1330	0,6
Handelsgewassen, totaal	1975	0,8
Suikerbieten	11171	4,8
Tuinbouw open grond, totaal	17565	7,5
Bloembollen en -knollen, totaal	1056	0,5
Lelies	715	0,3
Bloemkwekerijgewassen, totaal	310	0,1
Boomkwekerij en vaste planten, totaal	7893	3,4
Fruit open grond, totaal	1605	0,7
Tuinbouwgroenten, totaal	6702	2,9
Aardbeien, totaal	1345	0,6
Asperges, totaal	1102	0,5
Prei	902	0,4
Sla	768	0,3
Tuinbouw onder glas, totaal	1506	0,6

Bloemkwekerijgewassen, totaal	163	0,1
Boomkwekerij en vaste planten, totaal	153	0,1
Fruit onder glas, totaal	59	0,0
Glasgroenten, totaal	1132	0,5
Aubergines	44	0,0
Aardbeien, totaal	329	0,1
Komkommers	175	0,1
Paprika's, totaal	180	0,1
Tomaten, totaal	270	0,1

**Grasland en
groenvoedergewassen,
totaal**

totaal	142718	61,0
Grasland, totaal	96629	41,3
Snijmaïs	44025	18,8

Bron: CBS

Gewassen met een hoog gebruik aan gewasbeschermingsmiddelen (landelijke gegevens)

In 2020 is van het totale gebruik aan gewasbeschermingsmiddelen 90 procent toegepast in elf gewassen. Het gaat dan om het totaalareaal landelijk van een betreffend gewas x het gebruik in kg werkzame stof per ha. Consumptieaardappelen, pootaardappelen en zetmeelaardappelen zijn samen goed voor 44 procent van het totale gebruik. Daarnaast nemen de volgende teelten een hoog percentage in van het totale gebruik van gewasbeschermingsmiddelen: lelies(bol) (12 procent), tulpen open grond (8 procent), suikerbieten en zaaiuien (7 procent), peren (4 procent), en appels, snijmaïs en wintertarwe (elk 3 procent). Bron: CBS

<https://www.clo.nl/indicatoren/nl000608-gebruik-van-gewasbeschermingsmiddelen-in-de-landbouw-per-gewas-2012-2016-2020>

Bijlage 6 Huidige activiteiten die (mede) zorgen voor vermindering van gebruik en verspreiding van gewasbeschermingsmiddelen naar de omgeving

Het onderwerp gewasbeschermingsmiddelen is niet nieuw voor de provincie. Er lopen op dit moment (medio 2025) uiteenlopende trajecten met als doel de afhankelijkheid en de schadelijke impact van gwbm op water, bodem en (bodem)biodiversiteit te verminderen. De focus van deze activiteiten ligt met name op de prioritaire gebieden waarvoor de provincie zelf aan de lat staat. Zoals de overgangsgebieden, grondwaterbeschermingsgebieden, af- en uitspoelingsgevoelige gebieden, de KRW-impuls (Kaderrichtlijn Water) en de Natura 2000-beheerplannen.

De lopende activiteiten die de provincie wil voortzetten, zijn opgenomen in deze bijlage

6.1. Hoofdlijn 1: Beter in beeld brengen wat het huidig gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen is en wat de negatieve gevolgen zijn van het gebruik.

1. Ontwikkeling Biodiversiteitsmonitoren voor agrarisch ondernemers

Doel: prestaties van bedrijven op de thema's duurzaamheid en biodiversiteit monitoren en op uniforme wijze inzichtelijk maken.

Ambitie: (financiële) beloning voor agrarische bijdrage aan maatschappelijke doelthema's

Uitvoering: ontwikkeling biodiversiteitsmonitoren voor verschillende sectoren op basis van Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's).

Randvoorwaarde: agrariërs bepalen zelf welke maatregelen zij nemen om de scores op de indicatoren te verbeteren.

- **Gewasbeschermingsmiddelen:** één van de KPI's in de biodiversiteitsmonitoren beoordeelt de milieu-impact van gewasbeschermingsmiddelen. Hoe lager de milieu-impact, hoe hoger de score.

Voortgang: er zijn drie biodiversiteitsmonitoren ontwikkeld:

- Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (ca 500 deelnemers)
- Brabantse Biodiversiteitsmonitor Graasdierhouderij
- Biodiversiteitsmonitoren Akkerbouw Zuidwestelijke Delta en Zandgrond

Trekkers: Provincie Noord-Brabant samen met andere partijen

2. Bedrijfsadministratiesystemen met registratie van gewasbeschermingsmiddelen

Doel: inzicht krijgen in gebruik gewasbeschermingsmiddelen in Noord-Brabant

Ambitie: monitoring van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in Noord-Brabant op gebiedsniveau

Uitvoering: nader te ontwikkelen met partners vanuit overheid en bedrijfsleven

Achtergrond: Ondernemers zijn verplicht een gewasmiddelenadministratie bij te houden. Dat kan in een los overzicht, maar veel bedrijven zijn of gaan over naar een real-time overall bedrijfsadministratiesysteem, waarin alle bedrijfsdata samenkomen. Met als doel een beter zicht op de interacties en daarmee een betere sturing van de bedrijfsprocessen. Dit proces wordt vaak parallel aan lopende ontwikkelingen en innovaties opgepakt. Denk aan acties vanuit de provincies voor:

- a) het stimuleren van bedrijfssystemen die eisen stellen aan gewasbescherming
- b) het stimuleren van moderne technieken als precisielandbouw en monitoringsystemen
- c) Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk Zandgebied

6.2. Hoofdlijn 2:

Sturen op duurzaam grondgebruik in overgangsgebieden rondom Natura2000-gebieden en in grondwaterbeschermingsgebieden door middel van-regulerende en stimulerende maatregelen. In de uit- en afspoelingsgevoelige gebieden, waaronder, de beekdalen, zetten we in op stimulerende maatregelen.

Zoals beschreven in hoofdstuk 2.2, neemt de provincie in de overgangsgebieden rondom Natura 2000-gebieden en in grondwaterbeschermingsgebieden regulerende maatregelen. Ter ondersteuning van de transitie worden in de tussenliggende periode tevens stimulerende (vrijwillige) maatregelen ingezet. De nadere uitwerking van zowel de regulerende als de stimulerende aanpak gebeurt in samenwerking met betrokken partijen.

Hieronder volgt een overzicht van kansrijke stimulerende maatregelen voor het terugdringen van het gebruik en de emissie van gewasbeschermingsmiddelen.

1. *Actieplan Biologische landbouw 2024-2027 (uitgewerkt in 6.4.3)*
2. *Stimulering Natuurinclusieve Landbouw*

Doel: de omschakeling naar [natuurinclusieve landbouw](#) bevorderen. Bij natuurinclusieve landbouw produceren agrariërs voedsel en gewassen in harmonie met milieu, natuur en landschap. Zij doen dit door natuurlijke processen in de bedrijfsvoering te integreren, te zorgen voor een gezond bodem- en watersysteem, een aantrekkelijk landschap en meer biodiversiteit, passend binnen een economisch rendabele bedrijfsvoering.

Ambitie: verdienvermogen halen uit de regionaal belangrijke maatschappelijke opbrengsten die deze bedrijfsvorm oplevert door versterking van o.a.: de lokale biodiversiteit, een aantrekkelijk landschap en kwaliteitsverbetering van water en bodem.

Uitvoering: Samen met partners biedt de provincie hulp bij omschakeling. O.a. door een ondernemerscoach aan te bieden die de agrariër helpt een omschakelplan op te stellen, een 1^e stap in het omschakelplan. Ook is er een grondregeling die ondernemers in staat stelt extra gronden d.m.v. een erfpachtcontract in gebruik te nemen.

Voorwaarden: aan deze erfpacht zijn kwalitatieve eisen verbonden. Het gebruik moet leiden tot verbetering van het bodem- en watersysteem, verbetering van de biodiversiteit en een aantrekkelijker landschap.

Gewasbeschermingsmiddelen: Bij natuurinclusieve landbouw worden zo min mogelijk gewasbeschermingsmiddelen gebruikt, maar is de inzet er van niet verboden zoals bij gecertificeerde biologische landbouw.

Trekkers: Provincie Noord-Brabant samen met: Rijksoverheid

3. *Stimulering agroforestry*

Doel: het realiseren van klimaatbestendige & economisch duurzame landbouwsystemen, die door hun interne diversiteit economische risico's spreiden en tegelijkertijd beter bestand zijn tegen onder meer de effecten van klimaatverandering. D.m.v. landbouwsystemen waarin op hetzelfde stuk land bewust houtige bomen en struiken gecombineerd worden met veeteelt of land- en tuinbouwgewassen,.

Ambitie: het realiseren van inkomen uit de land- en tuinbouwactiviteiten, plus vanuit het leveren van ecosysteemdiensten zoals het behalen van landschappelijke en ecologische waarden en/of carbon credits.

Uitvoering: De provincie heeft de oprichting van het [Agroforestry netwerk Brabant](#) en het [Agroforestry Netwerk Nederland](#) financieel en m.b.v. eigen inzet gestimuleerd. Deze netwerken bieden informatie en ondersteuning aan agrariërs die willen starten met agroforestry, of daarmee al ervaring hebben. M.b.v. Werkgroepen en individuele ondersteuning.

In 2021 startte Brabants Bodem het project '[Agroforestry in Van Gogh Nationaal Park](#)'.

Gewasbeschermingsmiddelen: binnen agroforestrysystemen worden minder gewbms gebruikt dan in de monocultuurteelten.

4. *Schoon Water voor Brabant*

Doel: minder en slimmer gebruik maken van gewasbeschermingsmiddelen om het (grond)water schoon te houden. Door *het gebruik* van chemische gewasbeschermingsmiddelen verminderen, en *de uitspoeling* van chemische middelen naar grond- en oppervlaktewater te verminderen.

Gewasbeschermingsmiddelen: focus van het project en de deelnemers is:

- *het gebruik* van chemische gewasbeschermingsmiddelen verminderen, en
- *de uitspoeling* van chemische middelen naar grond- en oppervlaktewater te verminderen.

Uitvoering: vrijwillige stimuleringsmaatregel voor agrariërs. Deze krijgen begeleiding van een onafhankelijk adviseur, en advies over welke maatregelen zij kunnen nemen. Daarnaast brede kennisdeling d.m.v. kennisbijeenkomsten en demonstraties voor alle agrarische doelgroepen.

Toelichting: In 2001 is het project [Schoon Water voor Brabant](#) gestart in de grondwaterbeschermingsgebieden. In 2012 is besloten om deze succesvolle aanpak in heel Brabant uit te rollen. Op dit moment doen ongeveer 600 ondernemers mee aan het project, waaronder 110 grote bedrijven met intensieve teelten. De ongeveer 500 kleinere deelnemers krijgen via nieuwsbrieven en demonstratiebijeenkomsten informatie over maatregelen die zij kunnen nemen. Op verzoek kunnen ook zij gebruikmaken van een bedrijfsadviesgesprek.

Trekkers: Provincie Noord-Brabant, samen met Brabant Water, de Brabantse Waterschappen en ZLTO (Stuurgroep en ambtelijke werkgroep).

5. *GLB-subsidie productieve investeringen*

Doel: EU-subsidie verstrekken aan agrarische ondernemers voor het kunnen doen van productieve investeringen die bijdragen aan verduurzaming van de bedrijfsvoering.

Uitvoering: vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van Europa is geld beschikbaar voor het kunnen doen van productieve investeringen. Deze gelden vanuit het GLB worden via de Provincie toegekend aan individuele initiatiefnemers.

Gewasbeschermingsmiddelen: Deze [GLB-subsidies](#) hebben ook betrekking op gewasbescherming. In de afgelopen ontvingen de volgende ontwikkelingen investeringssubsidie:

- Strokenteelt en vaste rijpaden
- Agroforestry: o.a investering op plantmateriaal en (aanpassing) machines
- Autonome en semi-autonome niet-chemische bestrijding
- Machines en apparatuur waarmee op basis van (automatische) waarnemingen onkruiden in het veld selectief worden bestreden. Bijv. schoffeltuig, vinger- of torsiewieders en wiedegeen
- Precisiegewasbescherming voor onkruid, ziekten en plagen: machines en apparatuur waarmee op basis van automatische waarnemingen plagen in het veld selectief worden bestreden. Denk aan investering in camerabesturing, voor niet- chemische bestrijding d.m.v. bijv. laser, perslucht, wieden, en voor precisiegebruik gewasbeschermingsmiddelen bijv. spot-spray.
- Insectengaas voor glastuinbouw en open teelten

- Waterbeheervoorzieningen, zoals spoelplaatsen spuitmachines. Doel: minimalisering grond- en oppervlaktewaterverontreiniging door erfafspoeling of afvalwater. Doelgroep: veehouderij, akkerbouw, bloembollen-, boom-, fruit-, vollegronds- of bedekte teelt.

Trekker: Provincie Noord-Brabant

6. *Praktijkproject BodemUP*

Doel: op grote schaal bodemmaatregelen realiseren op agrarische bedrijven in Noord-Brabant door een zo groot mogelijke deelname van Brabantse boeren en tuinders te realiseren

Ambitie: percelen met een vitale en robuuste bodem zijn weerbaarder tegen natuurlijke invloeden als droogte en wateroverlast. Houdt nutriënten beter vast en heeft minder gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest nodig om een goede gewasopbrengst te realiseren.

Uitvoering: Brabantse boeren kunnen zich aanmelden voor het [praktijkproject BodemUP](#) en voor drie jaar gebruik maken van een bodemcoach. Samen gaan ze aan de slag met het nemen van bodemmanagementmaatregelen. Meer informatie: [Bodemupbrabant](#).

Trekkers: BodemUP is een samenwerking van provincie, Brabant Water en de Brabantse Waterschappen.

6.3. Hoofdlijn 3: Proactief samenwerken met gemeenten aan het verminderen van gezondheidsrisico's nabij kwetsbare gebieden/functionies zoals woonwijken en speeltuinen.

Op dit moment zijn er nog geen provinciale activiteiten voor het beperken van potentiële gezondheidseffecten van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op mensen

6.4. Hoofdlijn 4: Extra inzet op verduurzaming in gebieden met ruimte voor hoogproductieve, duurzame landbouw.

1. *Landbouwinnovatie Brabant (LIB)*

De [Stuurgroep Landbouw Innovatie Noord-Brabant \(LIB\)](#) is een samenwerkingsverband van de provincie en de ZLTO. Het LIB bestaat in 2025 30 jaar. [Bron](#)

Doel: gezamenlijk werken aan een duurzame en vitale land- en tuinbouw die bijdraagt aan de kwaliteit van het platteland. Vanuit een integrale visie op de land- en tuinbouw en platteland.

Uitvoering: Binnen de Stuurgroep LIB trekken provincie en ZLTO gezamenlijk op in meningsvorming, de organisatie van ontwikkelkracht en het uitvoeren van experimenten en projecten. Jaarlijks zijn enkele projecten en bijeenkomsten specifiek gericht op het minimaliseren van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Enkele voorbeelden daarvan zijn:

- Verminderen gebruik van herbiciden door gebruik van afdekmaterialen in de boomkwekerij (laanbomen)
- Engerlingen bestrijden in de boomkwekerij, met een beluchtingsmachine
- Laser toepassing in de boomkwekerij: opbouw database foto's onkruiden
- Vergroten plaag bestrijdende biodiversiteit in de glastuinbouw
- Pneumatische verwijdering van eitjes van de koolvlieg op koolgewassen (met luchtstoten)
- [Colorado Beetle Catcher](#) – schud- en opvangmachine voor bestrijding in aardappelteelt
- Precisie onkruidbestrijding met inzet lasertechniek
- Robot demonstraties in de vollegronds-groentesector
- Sensoren in de akkerbouw, detectie van ziektes in een heel vroeg stadium

Trekkers: Provincie en ZLTO

2. *Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk Zandgebied*

Bij de [Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk Zand](#) (BvdT ZOZ) wordt samengewerkt met boeren, partners en overheden aan toekomstige bedrijfssystemen in het zuidoostelijk zandgebied. Dat wordt binnen de kaders van verschillende maatschappelijke- en milieu-uitdagingen gedaan. Daarbij is het vinden van nieuwe methoden om ziekten, plagen en onkruiden te beheersen bij een afnemend middelenpakket een belangrijke uitdaging. In BvdT ZOZ worden oplossingen gezocht die uitgerold kunnen worden in het gehele deelgebied.

Trekker: Provincie Noord-Brabant, samen met:

3. *Actieplan Biologische landbouw 2024-2027*

Doel: Het [actieplan Biologische Landbouw](#) is in 2024 opgesteld om uitvoering te geven aan de provinciale ambitie om in 2030 op 15% van het Brabantse landbouwareaal biologische landbouw plaats te laten vinden.

Uitvoering: realiseren van faciliterende en stimulerende maatregelen zoals:

- Betere toegang tot grond en regelingen
- Steun in het omschakelproces (adviesgesprekken en studiegroepen)
- Innovatie en kennisontwikkeling in de keten (hightech verwerking en verhandeling, dmv robotisering en samenwerking),
- Afzetvergrotenende maatregelen voor een substantiële afzet van biologische producten (in catering en bioregio's)
- Opnemen van biologisch produceren & ondernemen in het curriculum van agrarisch onderwijs.

Voorwaarde: de biologische landbouw maakt geen gebruik van kunstmatige gewasbeschermingsmiddelen. Wel van gewasbeschermingsmiddelen van natuurlijke oorsprong (mits goedgekeurd voor biologische teelt door o.a. Ctgb en Skal) .

Trekker: Provincie Noord-Brabant, ism met rijksoverheid, andere provincies

4. *Financiering start-ups en scale-ups*

a. *Ketenontwikkeling onkruidrobotica*

Doel: Het ondersteunen van Nederlandse onkruidrobotica start-ups naar marktrijpe producten in samenwerking met verschillende stakeholders in de keten door ecosysteemontwikkeling en opzetten ontwikkelprojecten en verkennen alternatieve bedrijfsmodellen.

Uitvoering:

- Het verenigen van techleveranciers, start-ups, overheden, afnemers, onderzoekinstellingen, OEM'ers, bracheorganisaties en belangenbehartigers in een ecosysteem ten behoeve van het praktijkrijp maken van Nederlandse onkruidrobotica, waarvan ten minste één Brabantse start-up (Trabotyx).
- Het opzetten van ontwikkelprojecten om last-mile problemen weg te werken.
- Het ontwikkelen van een bedrijfsmodel waarin onkruidrobotica als dienstverlening door loonbedrijven worden geoperationaliseerd
- Regionaal inventariseren van ontwikkeluitdagingen om deze in nationale programma's op te pakken met LVVN, WUR, ILVO, etc.

Voorwaarde: beschikbaarheid van financiële overhead om makkelijk te kunnen schakelen ter bevordering van ecosysteemontwikkeling, medewerking ketenpartijen, boeren die bereid zijn early-adopters te worden, ontbreken voucher systematiek om hand-en-spandiensten, garantiefonds onkruidrobotica ivm snelle afschrijving onkruidrobotica door snelle ontwikkeling

Trekker: Provincie Noord-Brabant, Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM)

b. Smart Farming Academy

Doel: Het ontwikkelen van e-learning modules om agrarische ondernemers te onderwijzen in smart farming en precisielandbouw praktijken.

Uitvoering:

- 2000 Brabantse telers onderwijzen in precisielandbouw en smart farming.
- E-learning modules ontwikkelen binnen het Smart Farming Academy platform ten behoeve van gebruik- en emissiereductie gewasbeschermingsmiddelen.
- Het beschikbaar stellen van e-learning modules op het Smart Farming Academy platform.
- Modules ontwikkelen die overheidsprogramma's ondersteunen, zoals BodemUP, DAW, RegeNL, etc.

Voorwaarde: Boeren moeten meerwaarde zien voor hun bedrijfssysteem in deelname Smart Farming Academy en bereid zijn tijd en energie te steken in de modules.

Trekker: Provincie Noord-Brabant, ism VDBorne Campus.

6.5. Hoofdlijn 5: Duurzamer agrarisch grondgebruik van provinciale pachtgronden.

1. Grondregeling natuurinclusieve landbouw (link zoeken)

Doel: Via de grondregeling natuurinclusieve landbouw helpt de provincie natuurinclusieve veehouderijen om meer agrarische grond in gebruik te krijgen, zonder dat daar grote investeringen voor nodig zijn.

Uitvoering: d.m.v. een erfpachtconstructie is er de mogelijkheid om de aankoop van grond volledig te financieren, of om geld te genereren waarmee in het bedrijf geïnvesteerd kan worden.

Gestelde randvoorwaarde: op deze gronden mag geen chemische gewasbescherming gebruikt worden.

Trekker: Provincie Noord-Brabant

2. Beleidsregel grond voor graasdierhouderij (link zoeken)

Doel: Graasdierhouderijen rond de Natura2000-gebieden, Natte Natuurparels en in beekdalen die willen extensiveren ondersteunen met een grondaankoop/pacht constructie.

Uitvoering: Grondeigenaren kunnen hun grond aan de provincie verkopen en tegen een aantrekkelijke prijs grond terug pachten.

Gestelde randvoorwaarde : deze pachtgrond mag alleen als grasland gebruikt worden.

Gewasbeschermingsmiddelen: gewasbescherming zijn op deze pachtgronden nog toegestaan. Op grasland worden vrijwel geen gewasbeschermingsmiddelen gebruikt, deze beleidsregel draagt direct bij aan behoud en uitbreiding van grasland.

Trekker: Provincie Noord-Brabant.

3. Pachtuitgifte provinciale agrarische gronden.

De provincie heeft grond in eigendom die verpacht wordt aan o.a. agrariërs. Sinds 2025 is voor de clusters binnen 1 km van N2000-gebieden het pachtpakket gewijzigd naar [Duurzame pacht](#)

Op deze clusters mogen onder andere geen chemische gewasbeschermingsmiddelen gebruikt worden en is ook geen kunstmest toegestaan.

De komende jaren gaan we aan de hand van verschillende beleidsontwikkelingen (BOS 2.0,

Overgangsgebieden etc) kijken wat dit betekent voor de duurzame pachtpakketten.

CONCEPT

Bijlage 7 Rechtszaken en gevolgen

7.1 Inleiding

De afgelopen jaren (vanaf 2020) zijn er diverse rechtszaken gevoerd over mogelijk nadelige effecten op natuur, milieu en gezondheid van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de lelieteelt. De lelieteelt gaat veelal gepaard met een grote inzet van gewasbeschermingsmiddelen. Een belangrijk deel hiervan is de zgn. minerale olie (paraffine), bedoeld om virusoverdracht tegen te gaan. Deze stof is voor dit doel ook in biologische teelten toegestaan.

De gevoerde rechtszaken zijn onder te verdelen in twee categorieën: effecten van gewasbescherming in lelieteelt nabij N2000-gebieden en effecten van gewasbescherming in lelieteelt op omwonenden.

7.2 Lelieteelt nabij N2000

Handhavingsverzoeken Meten=Weten bij provincies

De aandacht voor lelieteelt nabij N2000- gebieden is ontstaan door activiteiten van Vereniging Meten=Weten (M=W). Deze vereniging is opgericht door bezorgde burgers in Drenthe waar het areaal lelieteelt de afgelopen decennia sterk gestegen is. M=W heeft onderzoek laten verrichten naar de aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen in Drentse N2000-gebieden. Omdat restanten van verschillende middelen werden aangetroffen heeft men in 2021 in eerste instantie bij de provincie Drenthe, maar later ook bij vrijwel alle andere provincies, handhavingsverzoeken ingediend. Bij het handhavingsverzoek was een lijst van 14 aangetroffen stoffen gevoegd. Inmiddels zijn twee van deze stoffen door het Ctgb niet meer toegelaten. M=W stelt dat de kwaliteit van N2000-gebieden door toepassing van deze middelen achteruitgaat. Toepassing van gewasbeschermingsmiddelen is daarom mogelijk vergunningplichtig op grond van art. 2.7 Wet natuurbescherming (Wnb). M=W stelt dat handhavend opgetreden moet worden tegen alle agrariërs die deze gewasbeschermingsmiddelen toepassen en niet over een relevante Wnb-vergunning beschikken.

De provincies hebben de handhavingsverzoeken in eerste instantie afgewezen waarbij twee redeneerlijnen zijn gevolgd nl.

- 1) voortgezet agrarisch gebruik op basis van de referentiesituatie (aanwijzingsmoment N2000-gebieden)
- 2) toelating en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen vallen onder het Rijksbelang (Ctgb) en niet onder de bevoegdheden van provincies.

M=W gaat tegen de provinciale afwijzingen in beroep. In 4 beroepszaken heeft de rechtbank inmiddels uitspraak gedaan. In twee gevallen (Friesland en Drenthe) is het beroep van M=W gegrondverklaard. In de Drentse zaak is de rechtbank (uitspraak 24-04-2025) van oordeel dat op het moment van het nemen van het bestreden besluit niet vaststond dat het project, hetzij afzonderlijk, hetzij in combinatie met andere projecten, geen significante gevolgen voor het Drents-Friese Wold & Leggelderveld kon hebben. Voor dat project was daarom een vergunning nodig. Omdat die niet was verleend was er sprake van een overtreding. Het college van Gedeputeerde Staten moet een nieuwe beslissing op het bezwaarschrift van M=W nemen.

In de Friese zaak is de rechtbank (uitspraak 22-10-2024) van oordeel dat de rapportages over door de provincie en teler genomen monsters in N2000-gebieden, waarin geen gewasbeschermingsmiddelen zijn aangetroffen, onvoldoende zijn om als voortoets i.v.m. effecten op N2000 aan te merken. Ook het toelatingsonderzoek van het Ctgb geeft niet de vereiste zekerheid. Ten tijde van besluitvorming stond onvoldoende vast dat gebruik van gewasbeschermingsmiddelen bij lelieteelt geen significante gevolgen heeft voor Natura 2000-gebied. Het college van Gedeputeerde Staten moet een nieuw besluit nemen.

In een zaak van M=W tegen de provincie Overijssel is het beroep afgewezen. De rechtbank (uitspraak 05-06-2024) oordeelt dat de lelieteelt activiteiten plaatsvinden in overeenstemming met het vastgestelde beheerplan en er derhalve geen sprake is van overtreding van artikel 2.7 van de Wet natuurbescherming. Voor zover M=W het niet eens is met het beheerplan, hadden zij destijds beroep kunnen en moeten instellen tegen de vaststelling daarvan. M=W heeft aangekondigd hoger beroep in te stellen.

Provincie Noord-Brabant heeft het handhavingsverzoek van M=W eveneens afgewezen. Argumentatie daarvoor was de referentiesituatie en het voortgezet agrarisch gebruik van de 9 in het handhavingsverzoek genoemde percelen. In het tegen dit besluit ingestelde beroep heeft M=W aangegeven dat eigenlijk is verzocht om op grond van artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn te handhaven door het gebruik van de veertien genoemde bestrijdingsmiddelen generiek te verbieden. Dit betekent het wijzigen of vaststellen van een algemeen verbindend voorschrift. Volgens de Awb staat geen bezwaar of beroep open tegen een besluit inhoudende een algemeen verbindend voorschrift. Dit is ook van toepassing op de weigering een algemeen verbindend voorschrift vast te stellen. Op 1 april jl heeft de zitting plaatsgevonden. Er is nog geen uitspraak gedaan.

In een vergelijkbare zaak van M=W tegen de provincie Zeeland is het beroep van M=W afgewezen. Provincie Zeeland had het bezwaar van M=W tegen haar besluit niet ontvankelijk verklaard. De rechtbank (uitspraak 1-10-2024) oordeelt dat het college het bezwaarschrift terecht niet-ontvankelijk heeft verklaard, omdat het bezwaar zich richt tegen een weigering om een algemeen verbindend voorschrift vast te stellen of te wijzigen.

Rechtszaak Milieudefensie en recente uitspraak Raad van State

Naast de rechtszaken van M=W tegen verschillende provincies heeft Milieudefensie in 2020 ook een rechtszaak gevoerd tegen de provincie Drenthe over de aanwezigheid van lelieteelt nabij het N2000-gebied het Holtingerveld. De rechtbank kwam op 18-06-2021 tot het oordeel dat lelieteelt in nabijheid van het Holtingerveld aan te merken is als project dat onder de werking van artikel 2.7 van de Wnb valt. Er is geen sprake van voortzetting van bestaand gebruik. Er is oa drainage op percelen aangebracht. Beoordeeld moet worden of dit project significante gevolgen kan hebben voor het Holtingerveld. De provincie heeft in dit geval onvoldoende onderzoek verricht of een passende beoordeling noodzakelijk is. Er is geen onderzoek gedaan naar cumulatieve effecten ten aanzien van grondwaterstand en evenmin objectieve gegevens verzameld over (gebruik van) gewasbeschermingsmiddelen op grond waarvan kan worden uitgesloten dat er significante effecten zijn. De provincie Drenthe is in beroep gegaan bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. De Afdeling heeft op 2 april jl. uitspraak gedaan en o.a. geoordeeld dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen bij de teelt van lelies natuurvergunningplichtig kan zijn. De Afdeling maakt hiermee voor het eerst duidelijk dat telers die gewasbeschermingsmiddelen gebruiken, moeten kunnen aantonen dat het gebruik daarvan geen negatieve effecten heeft op Natura 2000-gebieden. Als dit niet met zekerheid kan

worden uitgesloten, dan moet de teler over een natuurvergunning beschikken. De Afdeling constateert dat artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb wordt overtreden, aangezien er gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt zonder dat vooraf is aangetoond dat deze geen negatieve effecten hebben op Natura 2000-gebieden, terwijl er wel aanwijzingen zijn voor zulke effecten.

Gevolg van deze uitspraak

Wanneer een teler lelies in de nabijheid van N2000-gebieden wil gaan telen zal de teler een passende beoordeling moeten opstellen. De teler moet hierbij ook rekening houden met de eventuele cumulatieve effecten van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op andere nabijgelegen percelen. Omdat onduidelijk is welke wetenschappelijke methodes hiervoor gebruikt kunnen worden (als deze al voorhanden zijn), zal dit de komende tijd nog tot de nodige discussies gaan leiden. Het is verder de vraag wanneer er volgens de Afdeling voldoende aanwijzingen zijn voor de noodzaak om een passende beoordeling op te stellen. De uitspraak biedt ook geen inzicht in een 'veilige afstand' tot een Natura 2000-gebied, waarbij deze effecten kunnen worden uitgesloten. Dat maakt dat de omvang van het onderzoeksgebied onduidelijk is. De uitspraak van de Afdeling ziet weliswaar op lelieteelt, maar het lijkt evident dat deze uitspraak ook van toepassing is op andere teelten waarbij gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt in de nabijheid van Natura 2000-gebieden. De impact van deze uitspraak op landbouwactiviteiten rond Natura 2000-gebieden is dus aanzienlijk.

7.3 Effecten van lelieteelt op omwonenden

De afgelopen jaren zijn ook verschillende rechtszaken, via kort geding, gevoerd door bezorgde omwonenden van leliepercelen tegen de betreffende telers. De percelen lagen in de verschillende zaken tussen 0-250 meter van de woningen.

(Voorlopige) uitkomsten

- Dwingeloo rechtbank legde de teler (12-06-2023) een volledig verbod op voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, in hoger beroep gaf het hof (10-07-2023) de teler de mogelijkheid om 4 specifieke middelen (fungicide, herbicide, minerale olie) tot het einde van het teeltseizoen te gebruiken.
- Diever teler heeft na dagvaarding afgezien van lelieteelt
- Noordwolde-Zuid teler heeft na dagvaarding afgezien van lelieteelt
- Sevenum volledig verbod opgelegd door rechtbank Roermond, hoger beroep loopt bij rechtbank Oost-Brabant, zitting eerste kwartaal 2025, uitspraak nog niet bekend
- St Michielsgestel uitspraak 19-07-2024 gedeeltelijk verbod; de rechtbank verbiedt de teler om tot het einde van het teeltseizoen (2024) méér of andere gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken dan vermeld op het door hem ter zitting overgelegde schema over de periode 6 juli 2024 tot einde oogst 2024, welk schema als bijlage aan dit vonnis wordt gehecht, van welk verbod zijn uitgezonderd het middel olie H en andere gewasbeschermingsmiddelen die voor SKAL-gecertificeerde lelieteelt zijn toegestaan. En beveelt de teler op eerste verzoek van (een vertegenwoordiger van) omwonenden een door de teler na iedere spuitbeurt nauwgezet bijgehouden spuitregistratie te overleggen, waaruit kan worden afgeleid welke gewasbeschermingsmiddelen op het perceel zijn gebruikt en (per middel) in welke hoeveelheden.

• Uden verbod afgewezen uitspraak 23-08-2024 Beroep op Europeesrechtelijk voorzorgsbeginsel zoals neergelegd in artikel 191 lid 2 VWEU en nader uitgewerkt in de artikelen 4 en 7 van Verordening EG 178/2002 en artikel 1 lid 4 van Verordening 1107/2009, slaagt niet. Het belang van het gewasbeschermingsbedrijf om gedurende de resterende weken van het teeltseizoen gewasbeschermingsmiddelen te kunnen blijven gebruiken weegt zwaarder dan het belang van eiser bij een verbod op het gebruik van die middelen teneinde verschoond te blijven van vooralsnog in velerlei opzichten onzekere gezondheidsrisico's, mede in aanmerking nemende dat het voorzorgsbeginsel niet toe strekt ieder risico uit te sluiten. Daarnaast geeft de rechtbank aan dat de teler voldoende aannemelijk heeft gemaakt serieuze maatregelen te hebben getroffen om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de (mogelijk) schadelijke effecten voor omwonenden zoveel als mogelijk te beperken. Teler heeft in dat verband specifiek gewezen op een groot aantal niet gemotiveerd door eisers weersproken maatregelen.

Daarnaast zijn er nog verschillende zaken die zijn geschikt na gesprekken van omwonenden met de betreffende teler.

Hoewel de gerechtelijke uitspraken niet geheel gelijklopend zijn komt het volgende beeld wel naar voren;

Het is niet duidelijk welke afstand tussen een perceel en gevoelige functies voldoende is om gezondheidsrisico's uit te sluiten.

Er is ruimte voor de Nederlandse (kort geding) rechter om op grond van het (Europese) voorzorgsbeginsel (EU Verordening 1107/2009) onder omstandigheden een verbod uit te spreken op het gebruik van toegelaten gewasbeschermingsmiddelen. De omstandigheid dat het voorzorgsbeginsel al is geïncorporeerd in de EU Verordening staat er niet aan in de weg dat de Nederlandse (kort geding) rechter onder omstandigheden een verbod kan uitspreken op het gebruik van toegelaten middelen. Het voorzorgsbeginsel brengt anderzijds niet mee dat elk risico moet worden uitgesloten.

Het in de EU Verordening en de Nederlandse Wet gewasbescherming en biocoden (Wgb) neergelegde stelsel van toezicht op de toelating en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen lijkt vanwege een tekort aan onderzoek naar neurotoxiciteit en neurodegeneratieve gevolgen bij mensen onvolkomen te zijn en geen afdoende zekerheid te bieden op de afwezigheid van een verhoogd risico op neurodegeneratieve ziekten voor omwonenden, zodat op grond van het voorzorgsbeginsel beperkende maatregelen zouden kunnen worden getroffen.

Of die maatregelen ook daadwerkelijk moeten worden getroffen, en zo ja: welke dat moeten zijn, hangt af van de omstandigheden van het concrete geval en de uitkomst van een belangenafweging.

Gevolg van de uitspraken:

Er is meer/ander onderzoek nodig naar gezondheidseffecten bij de beoordeling van middelen en er dient duidelijkheid te komen over de te hanteren afstand tot gevoelige functies.

Over de verbetering van onderzoeksprotocollen heeft het Ctgb al het volgende gezegd:

“Het Ctgb merkt daarbij op dat specifieke studieprotocollen om te kunnen bepalen of chemische stoffen neurodegeneratieve aandoeningen kunnen veroorzaken nog niet beschikbaar zijn. Dit geldt voor alle chemische stoffen, niet voor glyfosaat in het bijzonder. Het Ctgb vindt het

belangrijk dat deze protocollen worden ontwikkeld en steunt de inzet van het ministerie van LNV en het RIVM op dit vlak.”

Dit betekent dat er inmiddels vanuit de Rijksoverheid bij de EU wordt gepleit voor de ontwikkeling van betere onderzoeksprotocollen.

CONCEPT